

۷ - باوی کورده واری

به ته سگ	که م عهرز، نابهرین، مه حدود
بزۆز	بی ئۆقره، هه ره له گه راندابی، ئارا و قارا، صیفه تی موباله غه یه
بی فەر	به دفه ر، خراب
بزر	گوم بون، له بهر چاولا چون
بی هیوا	هیوا بر او، بی هومید
به دیهاتن	په یدابون
به دیهینه ر	خوا، موجد - سازده ر
به دیهاتو	په یدابو
بی برانه وه	بی دوابران، بی نیهایه ت
به ژ	ویشک، ویشکی، ویشکانی
باو	داب و ده ستور، مرسوم، شیوه، رمین، ره ونه ق (تیر و که وان، له باو که و توه)
باری ژیان	وه زعی ژین
باره ییتان	په روه رده کردن، عاملانن
بوز	گونجان، مه یسه ربون، خونجان، بوز خوارن، گونجانن
به سه رهات	سه ربوه وری
به خشه ر	ده ههنده، دلّاوا، دلّاوین

بیجار

بیجار، جاری داره بی، جار کیشان، بیجار: ناوه بو شاریکی پر گه نم و دخل و دانه و پله ی کوردستان که له کیوی بانیدا ۲۵۹۵ سال بهر له مه خوشکی ئاشور بانی پال له کورده مادیک ماره کراوه و کیوی بانی لای شاری بیجار لای کیفی شانیشین به ناوی ئه و کیره ئاسوری به که ناوی (بانی) بووه ناو نراوه.

کیوی په نجه عه لیش له روژ ئاوا ی بیجار دایه و ۲۴۰۷ میتر بهرزه، چرگه ر ناوی ئه م کیفه ئه باو ئه لی:

۸ - شه پۆل

سیف و زهر ده لۆی حهنای مه م ده لی
بو ئه مه بروهانه گو قاری گره شه ی کوردستان ژماره ی ۵ ره ز بهر (به ران) و خه زه لوه ر
(وه ران) ی سالی ۱۳۶۰ هه تاوی و ۱۹۸۱ ز - و ریکه وتی ۲۵۹۳ کوردی - سالی دوهم.
بانی: چل، داوینی کیو، کیفی بانی لای بیجار.

پی:

په یوین	قسه کردن، ئاخه وتن
پیل	شه پۆل، مه وج
پیشواز	به ره و پیرچون، بهروهاتن
پی لیه لینان	به رزکردنه وه، چونه قوولایی مه به ست، پی له ئاش هه لینان بو درشت هارین، زیاد، له راده به ده ر قسه کردن یا ویستن
په له	له ز، خیرا، به پی، زور به پی یه: خیراده روا
په تا	ٹاهو، نه خوشی، گبرو، ئازار، درم
په تک	له ته گوریس
په ر	توکی بالی مه ل، مه ری سپی سه ر گه ردن ره ش، قه راخ، که نار، وه ره قه، قاقه ز، ئاخر
پیتۆل	زانا - زوزان
پواز	هوره
پسپور	کارزان
پاراو	تیراو
پیکول	دروی خر
پشکاندوه	دۆزیویه تی - کولیویه تی
په ستاوتن	ته وژم دان - داگرتن: ئاخین به زور
په سیو	نشییو - جیی و ن بون

۹ - باوی کورده واری

پاشکو	خورجین، ده سکرده، که له پشت چاره ویی قایمئه که ن
پشتیند	شو ته ک
پاله ستو	ته وژم - فشار
په رژین	چوار دیواره گرتنی باخچیله و باخ به چروچالوک و تیکان و گرالک و لقه سنجو و شیلان و شتیوا که دهوران دهوری وه کو سیمی خاردار لیبدهی وایگری و که س نه توانی زبانی لییدا، پو ش، خو له می ش، به رخی، که سه رو گو ی لا کی خو له می ش بی ت
پیخاس	پیخواس - پی په تی
ته زی	سار، فینک
ته ون	دام و ده سگای ته نین و چینین، جولایی
پشته سهر	پشته سهره، جو ره خشلیکه ژنان له دهوری سهری ته دهن
په لکه زیرینه	کولکه زیرینه، هه سونه ری زینه، قه وس و قه زه ح
پال	لا، ته نیش ت
پوستین	جلکی له پیست، که په نک
په ری ز	جار، جاره گه نمی دروینه کرا و
په رژین	په رژان، شوره، هه لی کار له باری شتیکه وه، (نام په رژئی) ته نینی دهوری شتیک، په رده، مانع
پر	ته ژ ی
په ری	جو ری، ژنی جوان و بیخه وش، پاک و له تیف
پلوره	خه لیف، جیگه ی هه نگ، پلوسک، که ندوی هه نگ
پاوپا	دودلی، خو وه دواخستن
پچک	ده وه ن
پولو	سکل، هه خگه ر
پول	کو مه ل، ده سته، وه تاغی دهرس

په پره وازه	ئاواره، ره تیندراو -
په لپ	بیانو، گرو
پول	دراو، قوشه
پووان	سووان، هه پرون، تیاچون
پاژ	جوزء، پارچه، کوت، له ت له تی

تی:

ته کوز	ریک و پیک، له بارویی که مایه سی، نه زم و ته رتیب
ته ریک	ته نیابون، گوشه گیر
تیاچون	له ناوچون
تیاده چی	له ناوده چی
تیپه ربون	هاتن، رویشتن، عوبور
ته ژی	پر، لیواولیو، پراوپر
تیپه له نگوتن	روبه ربون، لوتن و بزوت، توش یه کتره اتن
توف	توفان، سه رما، سه خله ت
ته سه لسول	زاراوه ی زانستی که لامة، زنجیره -
تازه به دیهاتو	حادیس، تازه
تین	گهرما، ته و ژرم
تارا	روبه ندی بوک، پارچه ی ناسک، توپی سور، یازه رده، چوره چنراوه یه کی په شمینه، فیعلی ماضی یه و له ریشه ی توران و توریان - ه - به واتای ده له بون و تاران و توراو، و تاربون و تهره و ته ریک بونه
تف له زارا	ترسان، ده م وشک بون
ویشک بون	
تهق و چهف	زورچه و ساوه، سارد و گهرم، درگا به قون کردنه وه

عہ یام، کاتی جوانی، کاتی خوئی	تاف
مہر و مانگای زگا و زه گ شیردان، مانگا که تهره زه نه، ههردی ئاوده لین	تهره زن
رینگای بهره لانی پله پله وه کوپله ی آسانه ی، لای سه قزو گوندی (دوره	تهق تهق
په مه دان ی، کاک مه لا حه سه نی کوری (مه لا عه لی ره بان ی)	
تین، گهرم، فاشر، به گور، به گر	ته وژم
تیر، نابرسی، تهسه ل	تیر
جوړی جه وائل و خورجینی گه و ره په -	تیر
زونگ، چه مه نی زونگ، زه ل، تهره زن، چه مه نزاری خیس	ته رازن
توی شیر، توی ماست، توخیل، تویکل	توی
دهر کردن، ره تاندن، دوره وه خستن	تاراندن
بلوقی پی، په له وهر توقینه، چادر، ره شمال، کون	تاو ل
داو، داوانانه وه له سه ر ته خته	ته پکه
چه رمی خالیگه	ته راد
تورانی په کجاری	ته ره بون
که م بهر	ته سک
پانایی داوین	ته شک و داوین
به ندهن، که ژیکه ل	ته لان
پارچه ی ناسک له دارو بهرد	ته له زم
پلار، تیز، تانه	ته وس
کو له پشت، کول، تیله گه	تیله که
تانه، گالته پی کردن	تیز
بهردی گردوزله، که بتوانی خلور بیته وه	تاویر
تاشه بهرد، بهرده تاشراو، وه ک، بهرده نویتز	تاته برد
نیزام، نه زم	تکوز

دهسته - پۆل - کوڤ	ناقم
راوانان - دور خستنه وه	تارانن
مچورک، سوزهی سه رماو بای سارد، سربون	ته زو
تویژ، شه قار، هه لدانى پیست، پوله که هه لدان، له ته داری تلۆزه دار	تلۆز
تلته، نیشته، پالیوراو، دهنگی که وتنی زل و نهرم	تلپه
تلپه، خلتیه چایی	تلته
ته وه زه ل، بیکاره	ته مه ل
دوزینه وهی که رویشک له لاند، خو له ته مال دان بو په یدا کردن	ته مال
زۆنگ، دهردوخه می زۆر	تالآو
شعیری پی هه لاگوتن و لاواندانه وه، کابانی شیردۆش	توودایه
قه لپه زه، هه لدیڤر، ئابشار، ئاوی به خوڤ، خوڤین	تافگه

جیم:

به شه نان و بژیو، موچه و بهرات	جیره
جیگه گه نمی دوراوه، جار به بی، جار ه جو	جار
ده غلی هه والی گه نم، جوگه، جو بار، شوینی ئاو پیدارویشتن	جو
موسایی، جوله که	جو
کاسه، قاپ، ده فری قوولی چکوله، شوشه، ئاوینه، جیگای من، شوینی من، تاس.	جام
گریه، سه رانه	جزیه
جیگای گه نم و جو، شتی که ده گرد له موی بز ن ئه ی چنن	جه وال
به رگ، جلی و شتر و کهر و هیستر	جل
خه تی به ده و ره، دایره	جه غر
ناوی چه می که لای بو کان و سه قزو سایه ن قه لا: (ئه وکانی به رو)	جه غه تو
ئیسکه جگه، ئیسکی که له ره فیسکه ی مهرو مالآت دایه.	جگ

۱۳ - باوی کورده واری

دو، لف	جوت
چهل	جار
ده زگایه که په موی پی چاده کهن، دانه - ی په موی پی ته گرن	جیکه نه
کو	جه م
خاوه نی جوت، که دیوهر، جوتکار، که سی که خه ریکی کیلانی زه وی یه	جوتیار
وهره ز، وهرس، بیواز	جارز
داوی جال جالو که، تالی کاکله میشان، داپیر و شک، بروانه باوی کومه لایه تی	جولانه نه
باسی شه ویار و شه بو نو سراوی (شه پول).	
که پ، هه ناک، گالته	جه فنه نک
خه لیفه، ولیعه هد	جی نشین
مه عاش، جیره نام، به شانه	جیره
جانی، جوانو ته سب، یا جوانو ماین	جوانو
جامیر، پیاو چاک، نازاود لیر، دلاوا	جوامیر
گویره که ی نیر، بهر گه لی نیر	جوانه گا
ته جولینی	جومیت
راکه یاندن به دهنگی بهرز، کو کردنه وهی خه لک بو کار	جار دان
گینکل، خو بزاون، جوولانه وه	جنگل
کات له دوا کات	جار به جار
بونه وهر، خاوه ن گیان	جانه وهر
تیری یه ک لایی	جه وال
مه وج، ته نراویکه له خوری، نوینی تیوه ده پیچن	جامم
بی گیان	جه ماد
جیو جیو، زریوه زریو، دهنگی تیکلاوی مه لانی بچوک	جیکه
ته زمون، تا قی کردنه وه	جه رباندن

باتی، له جیاتی له باتی، باتی، له جیاتی له باتی

جیاتی

چ:

جار، که ره ت، هه، نو، به، نو، به له قومار و گالته، کیس، به لای سه رشان: (چه ل و
مله و دهس هه لئا گری)

چه ل

کارامه، باش، به کار

چی

گران، دژوار

چه تون

کای بانه برده، قه لچغ

چه ت

شه مزاو، درز براو

چه رژین

دار دهستی زور دریز، داره خیهوت، چه له ک، چالا ک

چه ک

نه هات، هاتنی جگ به باری چه پا

چه ق

ناپا ک، گوندو خانوی دور له ری بازی گشتی

چه په ک

نوسینه وهی کتیب به ماشین، درو

چاپ

شات و شوت، درو هه لبه سته، بافیش، خو هه لکیشان، لاف لیدان

چاو را

چه قه چه ق، قسه ی بی تام

چه لته چه ل

سوراندن، له قانندن

چه خاندن

ئاوی به خور، نیوه چه م، شیوه ل، شیوه له ئاو

چومه ل

که پر، که پری به شول و قامیش، که پری به قور

چار داخ

نینو ک، ناخون، نینوخ

چر نوک

قافر، بی گیا و له وهر، به رده لان

چر

تونده، که شی دی توند.

چیره

دار چالوک، جو ره داریکه، درودار

چالوک

چیه ک، مانگا

چیل

۱۵ - باوی کورده واری

چاو به لک	چاو جوان، رهش و سپی، سه یران به هه شتیش دو چاوی به له که
چاو قولکه	تاعون
چه	سرتنه، سرکه
چتو؟	چون، چافا؟
چرژاو	درزبردو
چکه چکه	که م که مه
چنجر وک	چنگال، چنگورک
چوختی	چه قاوه سو، روهه لمالا و
چوار میرده کی	چوار مه شقی، چوار زانو، چوار مه شقانه
چه تون	دژوار، گران
چه ورو شیرن	جوره موروی به کی به له که، ده لئین: بو خوشه ویستی به کاره، جوروی موروی گهردن به ند
چیشته	نه چیری چه شه خوار دگ، چه شه بو نه چیر، چه شته خوار
چاره وی	ئه سب و ماین
چه پهر	درگایه که له شولک و ورده شول دروست ئه کری
چز	دوایی، کلکه، جزوی دو پیشک و زه رگه ته، یا جزی هه نگ، پیوه نوسانی گهرم و داغی سو تینه ر، به پیسته وه، ده نگی روئی داغ له هه لقرچاندا، ده نگی برژانی گوشت، پیوه دان
چزه	ده نگی هه چوقانی روئن، گوشتی برژاو له زمانی مندالدا، به یت و باو، داستان:
چریکه	حه ماسی، غه نایی، جه نگی وه که مه م وزین، به یئی ئاوره حمان پاشا بابان، سوار و شه م و شه مزین و ...
چیروک	ئه فسانه، داستان
چنگال	په نجه ی شیر و پلینگ، چنگ، قولایی له ئاسن، هه وایی که وچک، په نجه ی درنده

چاخ	كاو، دهم، كات، زه مان
ح:	
حه و جۆش	لولینهی مه فره ق، حه و تجۆش، ئافتاوه، مه سینه
حه یران	ئه ویندار، به نده وار، عاشق، سه رلی شیواو، هه وای گورانیه کی له میژینه یه، که زۆر به ناو بانگه وه کک حه یرانی مه لا که ریم.
حه شیمه ت	ئا پۆره، کو مه ل، خه لکیکی زۆر.
حه سه ن کیف	ناوه بو مه لبه ندی له کوردستانی تورکییه که زانای مه زن مه لا ئه حمه دی جزیری (بۆتانی) که له گوندی سه ربای نیژیکی دیار به کر باری کردوه ته ئه وی. مه لا جزیری له ۱۴۰۷ ز-له دایک بوه و له ۱۴۸۱ زاینی له ته مه نی ۷۴ سالی دا بار ئه کاو ئه مری و له ژیرزه وینی مزگه و تیکدا نیژراوه که خان شه ره فحانی جزیری دواي هه زاره می باری سازی کردوه. وه هه ر وه ها حه سه ن کیف ناوه بو به خشی له به خشه کانی که لارده شتی لای نه و شاری (ماز ندران)
حه شاردان	شاردنه وه، وه شارتن
حاند	به رانه ر، ئاست
حه جمین	ئارام گرتن، داسه کنین
حه شامات	خه لکی زۆر، ئا پۆره
حه و جۆش	مه سینی مه فره ق که چایی تیا ساز ئه کری.
حاجی خه لیفه بها؛ زاناو هوزانیکی دینی و میژو، زانیکی بیر تیز و کوردی نویکی خودان وزه بووه.	
حاجه ت	ئه سپایی مال، ئامرازی کار
حاسته م	له سه ر خو، سه برو که، هه لته و زه ردوبه رد، سه خت و دژوار.

همزه ریش سور؛ همزه ریش سور با پیره ی پیره میرده ویه کی له دوانزه سواره ی مەریوانه و بویی ده لێن؛ هەر ریش سور ی هەمزاغا نییه. یه کی تر له و ۱۲ سواره (ره حمان ره نگینه) و (مامه یاره) یه که له کاتی خویدا بو ترساندن ی هیزی قه جهر له سەر شاخه کانی قه لای مەریوان که به دهس قاجاره وه بوه ئاگریان به شه و له سەر ۱۲ کیو هه لکر دوه و له شکری قاجار له ترسان رایان کردوه، تاسپای پاشای بابان هاتووه، دوژمن ته و بی چول کردوه (شه پۆل).

حهسار	حهوش، گورایی ناو چوار دیواری مال
حادیس	تازه تازه به دیهاتو گونگه ل، روداو
حصولی	که سبی، زانینی که که به خویندن به دهس بی و حاصل بی له راست زانستی زه و وریدا یه، که عیلمی موجه ر ه داته به ذاتی خو ی
صورتی زیهنی	صوره تی ته شیا که له زیهندا حاصل ده بی و وجودی زیهنی به خوده گرن، که صووهری عیلمی و ته قلیشیا ن پی ده و تری له راست صوره تی حیسدا که شکل و رهنگی ته شیا ی خار یجن که به حه واس ده بیندرین

خی:

خپ	بی ههست و خوست
خرینگه	خشلیکی ژنانه، ده نگدانه وه ی خشل، خرینگه خرینگه: ده نگدانه وه ی زور
خورانان	خو پیشان دان
خو	خده، عادهت
خورت	به هیز، خوی زور
خویا	ئاشکرا، دیار، بهرچاو
خودی خو ی	هه ربو خو ی، شخصیا
خه له ستن	رزگار بون
خیز و ک	ده غلی سالی ترکه هه لداته وه .

خویان	کاودانی تیکه‌ل له سه‌ر جوخین، کلۆشی گیره نه‌ کراو، خره‌وه‌بوی شه‌ن نه‌ کراو خویان: تایبه‌تی خویان
خوره	ته‌وژمی باران/بارانی به‌خور
خوست	هه‌ست
خه‌رگین	قورین
خه‌رتهل	دال، دالاش
خه‌لات	کفن، به‌خشش
خه‌و	خه‌وتن
خه‌ون	خه‌ودیتن
خه‌وار	پرخه‌و، که‌سی که‌ زۆر ده‌خه‌وێ، ته‌مه‌ل، خه‌والو
خور	تاو، روژ، نوری روژ، تیشک، هه‌تاو
خورپ	توند، ئاوی خورپین، خوره: ده‌نگی که‌وان: (که‌و) که‌ به‌رانبه‌ر به‌یه‌ک ده‌بن
خورپین	خورپ، ئیرینه‌ی چه‌م، که‌ به‌توندی دی -
خه‌وێک	خه‌وێک، خه‌وله‌نده
خه‌وله‌میش	خه‌وله‌ مره، بول
خه‌راپ	به‌دغه‌ر، بی‌غه‌ر، ناچاک
خه‌یم	بناغه، هه‌یم
خه‌بات	تیکۆشان - بی‌پشوکار کردن
خه‌سار	زایه، خه‌ساربه‌وه، زایه‌به‌وه، داری ژیر کاربته، بو‌دیوار له‌ قورسایه‌ کاربته پاراستن
خه‌ره‌فاو	هوش نه‌ماو، له‌ به‌ر پیری خه‌ره‌ فیاک
خه‌یری	که‌م هه‌زو بی‌ده‌سه‌لات، په‌ست
خه‌ودار	خه‌ودارگر
خه‌ودار	نه‌خوش، که‌سه‌یک که‌ خوی له‌ گه‌ل بی

خوئی هه لداشت	خوئی فری دا، خو توور هه لدان، خو خسته خواری
خورا	زور خور
خوره	دهنگی خوره ی ئاو
خرته	خرته خرتی مشک، دهنگی بزوتنه ی گیاندار له نیو کوندا، خزته خرت کردن
خاوهن	خودان - خیو
خهنیم	دژ، میمل
خره	دهنگی ویک کهوتنی شتی خرله باردا، خره ی گویدی
خرخره	گهرو، هه و، قامیشه ی گهرو، قامیشه ی بین یا کرکره، بهرچیله، بهرخره به به
خایاندن	دهوام کردن، خایه نندن: پیچونی وهخت - ئه م کاره دو روژی خایاند
خهوش	ناته وای، عه یب
خوار	کهچ، خیچ، لار، لاروویر
خورپه	ته په ته پ، راتله کانی دل، خورپه له دلمه وههات
خرپ	کو، کو، هممو، گش، ئاو در، جی لافاو، شیوه له، مالمان له سه رخری یه له
	مه هاباد: گه ره کی خری
خیو	خاوهن، خیوی کانی، خودا
خودان	خیو، ساحیو، خاوهن، مالیک
خورسک	خو کرد، سروشت، فیتری، ته بیعی
خارا	له کل دهرهاتو، زیره ک، ته قوو جهف دیو
خزوک	جوله نده، جانه وهری، که بخزی
خاتر	له بهر، خاتر جه م، بوریز له تو، له بهر دلی تو خاتری تو

دال:

له پیش واژه وهدی به واتای: ئه - ده، نیشانه ی کرده ی
> ئیسته و ئایه نده، (ده چم، دیم)

نیشانه، نیشانه‌ی په‌رچه‌م، شیعار	دروشم
ده‌روازه، درگانه‌ی مال	درگا
ریگای ده‌رباز بون، فرست، مه‌جال	ده‌ره‌تان
خو پپوه هه‌لا‌واسین	داله‌ روچکه
ئاین، مه‌زه‌ب، رچه	دیژه
شیاوه، ده‌ کالته، لی‌ دی	ده‌وه‌ شته‌وه
زار	ده‌م
داسه‌ لماندن، به‌ خورتی ته‌ حمیل کردن	داسه‌ پاندن
ده‌ لاقه، په‌ نجه‌ ره‌ ی بچکوله	در بیجه
لی‌ ته‌ دا، نه‌ نگیوه‌ یه، راست لی‌ ته‌ دا، ده‌س راسته	ده‌ نگیوی
ده‌ ره‌ وه‌ یی، لاوه‌ کی، خاریجی	ده‌ ره‌ کی
شه‌ به‌ ق دان، تیر یژدانه‌ وه، رونا کی ده‌ر	ده‌ ره‌ وشین
ته‌ گه‌ ریته‌ وه، سل‌ ته‌ کات بو‌ دو‌اوه	ده‌ پرینگیته‌ وه
تیر و‌ که‌ ی خه‌ ره‌ ک، تیره‌ ی دوژی تیخ	دوخ
گاوه، قاس، له‌ حزه	ده‌م
دانا‌ف، یه‌ که‌ م‌ ئاوی مه‌ شکه، یا گه‌ نم و‌ جو	داناو
دانه، کاوه، وه‌ جو به‌ خشین وه‌ رز، به‌ شی‌ له‌ روژ یا سال، دانی نیوه‌ پرو، خورا کی	دان
بالنده‌ ی مائی وه‌ ک م‌ ریشک، جیگه‌ وه‌ ک قه‌ لاغدان، تو‌م، دیان	
دایتن، هیله‌ ک، یا شیلگیر، یا بیژینگ کردن	دایژتن
ره‌ ش، ناحه‌ ز، ناشیرن، ناجوان	دزیو
ته‌ نیشته‌ سه‌ر یه‌ ک، که‌ مره‌ ته‌ کات	ده‌ په‌ سیوریت
کو‌ یله، ته‌ سیر، به‌ ندی، یه‌ خسیر	دیل
رو‌ هیشن	داهیلان

۲۱ - باوی کورده‌واری

داره مرواری	ناوی ژنه ناوداریکی کورده (شجرة الدر: ملکه المسلمین) که له ۶۴۸ کوچی حوکمانی میسرو ولاته موسلمان نیشینه کانی به ده سوه گرتووه، پروانه گرشه‌ی کوردستان ژماره‌ی ۵ چاپی ۱۹۸۱ و ۱۳۶۰ به قه‌له می (شه پۆل)
دادوش	مال به فیل سین
داره‌نه	چوار چیوه‌ی ته‌ون
داشکستان	کانگای به‌رداش، ناوی گوندیکه
داکوشتن	داکوژاندن
دالگوش	هه‌میشه‌له‌ر
دانسته	دانسقه، تایبه‌تی
درپ‌دۆنگ	به‌گومان، دودل
دنه‌دان	هاندان، ناوتیدان
دۆز	ئامانج، داخواز، مه‌به‌ست له‌ژیاندا، تۆله، پشکینه‌ر: خوت بدۆزه‌سه‌رم بدۆزه، حه‌یف
دۆژ	نیوان، مابه‌یه‌ن
دۆژه‌ه	جه‌ه‌نده‌م
دو	کلک، دوکه‌ل، دوا
دونبلی	زازا، چهند هۆز و تیره‌ن له‌کوردستانی بن ده‌ستی تورکانن، که له‌تورس: خو زوریان حوکومه‌ت کردوه
دوزمان	به‌ده‌م که‌تن‌گیر، ده‌م شپ
درگانه	ده‌ره‌گا، قاپی
ده‌رمانداو	ژهر‌پیداو
ده‌رۆسته‌ه‌تن	ده‌ره‌قه‌ت هاتن
ده‌ره‌تان	ریگای ده‌ر بازبون
ده‌سک	مشتو، ده‌ستو

دهسکه نه	دروینهی به چنگ
دهغهز	ناساخی دهرون، دهغهزدار
دهلاقه	کونای دیوار و تاقهی چکۆله
دهلال	جوان، نازدار
دهلاندن	نمدانهوه
دیروک	میژو، تاریخ
دیوهز مه	غول، پیرهه شوک
داره نه	چار چیهی تهون
دانسته	تایه تی، آنقه ست
داهو	دهو، گزی، گهر
در دۆنگ	دودل، به گومان
دزیو	ناحهز، ناشیرین
دیمن	مه نظره
داد	هاوار، عهدل
دل لاوین	دلۆفان، لاواندنهوهی دل
دزیو	ناحهز، ناشیرین
داعبا	جانه وه، گیاندار
دوین	قسه کردن
دهس به دهس	دهستاو دهست، له گهردا، به ره واج، نه غد به نه غد
دهستری	پاکی ده کرده وه - سرین پاک کرده وه
دادی	ده بی، دی، گهرم ئه بی
دۆزینه وه	دیتنه وه، که شف کردن
دنه ده	بزوینهر، قانه قدیله ده
دهه نه	به خشر، دههنده، دلاوا، دل لاوین

۲۳ - باوی کورده واری

دَلۆفان	به خشر، دهه نده
دژایه تی	دوژمنی کردن، زیدیه ت
دارا	دهوله مه ند، دهست رویو، ناوی یه کی له پاشا ماده کانه
دامه	دامه ؟

دامه یا تهخته دامه، جوژی شه ترنجی کورده واری یه به ۳۲ دانه دار قرقره که هه ر یه که له دامه که ر ۱۶ دانه له لای خوئی له نیوجیگای خویندا، ریزیان ده کاو به بیر کردنه وه، یه کی له وانه که به ناو (ئاغا) ناوده بری بگه یینته پشت سه ر دامه کانی لایه نی دیکه ی دامه که ر، ئەم کایه به ناوی کایه ییکی کوردی بو خه لک ناسی که لکی لی وه ر ده گیردری (شه پۆل)

داره به ن	داربیش
دیبهر	زه وینی خواری ئاواپی، باغچه

زی:

زیوار	زی پیو، موسافیر
رخ	تیره ف، لا
رزگار	نه جات
ره خسین	سازدان
روژی به ری	په سلان، روژی قیامت
روشت	هه لدان، نمو، سه بک، شیواز، شیوه
راویژ	ته گبیر، شورا، گرینگایه تی و که سایه تی دان به تا که تا کی مروف، دانی نیکو شانی راسته و خو به خه لک له کار و باری چاره نوی خویندا، به جوژیکی وا ته ک ته کی خه لک بتوانی له کار و باری چاره نوی و ژیانی خویندا به شداری بکه ن وه ملهور به سه ریانه وه نه بی

راوانان	رامال
جنس، ره گزی، نیژاد، تهسل	ره چه له ک
چاو لیکه ری	ره چاو
تیشه به ردی سهخت	ره وهز
خه نده کی ئاوهرۆ	ره هه ند
دهنگی گریان و نالاندن	رمی
واتا کردن، تهفسیر کردن، لیک دانه وه	راوه ت
زاهیر	رواله ت
ماندوبون، خو ماندو کردن، لیک دانه وه	ره تان
چین چینه بردی ناوچه دو سه ری کیو	ره وهز
شاره زا، پیشره وه، ریبه ر	رابه ر
دزی ره وان، دژی چریکی که جهنگی نامه رئی ده کات، ناوی شاریکه له	ره وان دز
کورستان	
له پر جیا بونه وه	راپسان
به رزه وه بون، هه ستان	رابون
داچله کان، راجله کین	راجله کان
	ز:
قوپی، زه لکاو، جی زه ل	زه ل
وزه، هیز، که سایه تی	زی پک
خه وش و خال ناو گه نم و دانه ویله، کویره، گورگه، کوپرو	زیزانه
به فره لوکه، سیخوار	زوقم
چروک، لیژی، هه وراز	رژد
ناتابیه تی	ره مه کی

۲۵ - باوی کورده واری

ره خته	په رداخ، قاییم
ره شایی	گوندنشین، ئاپورهی مردم، دی نیشی، بی زهوی و زارو جوت وگا، نه چین
راتله کاندن	راوه ژاندن، هه ژاندن، راوله شانندن، ته کاندان، بزوانندن
ره گزی	ریشه
رچه	ریگا به فرینه، ریگای باری له ناو به فرا
رابوه	هه ستاوه، راپه ریوه
رۆندک	فرمیسک
راسان	روش هه لگه ران، راست بونه وه، هه لگه رانه وه
زیژه و	بارانی به خوړ، مالوسکه به ستنی گه نم له خه رماندا، به ره می فره و زوړ
ریسه	ریسان، رستن
رایه له	ئه و تالانهی له ته وندا پویان تیوه ده دری، راهیل، راولیچکه
زریه	زریا، ده ریا، زر یوار
زیت	وریا
زیخ	خیز، ئازا
زید	نیشتمان
زباره	هه ره وه ز
زارو	باریک، کیسهی زه رداو، زه رو، زالو، (زارو: مندال، منالی چکوله)
زه ندک	ده ریاچه، بیرک، جومگهی ده ست
زه نده ک	زه ندو ک، قول وانه، شتیکه، وه کو پوزه وانه، بوده س، له نوکی، پنجه وه، ئهی
زه ری	گرئی تا پشت ئانیشک، وره، هیزی دل، زراوی گیاندار
	با کیره، دوست کچ، بندار، جوانی، سپی پیستی، سهوزه له، سهوزه، ده ریا،
	زه ریا (زه ری: پارچه، رایه له، زیر، زه پراندی)
زوئل	زوئه چه رم
رهان	پیری په ک که وته

گرسانی به قه و	زۆر زۆر
کوستان، هاوینه هه وار	زوزان
فره، زۆر، زحف	زاف
راز و سهخت	زهرد
زیز، عاجز و مات	زویر
هه تاوی ئیواران، هه تاوی دم کهل	زهرده
زینگه، مله ی کیو، گیاندار، حه ی	زیندو
زارو، مندال، زارو له	زاروک
ده لیا، ده ریا	زه ریا
باسکه، قۆل	زه ند
ده رپه ریو، زۆپه	زه ق
زریار، ره خی ده لیا، ده ریا چه یه که نیزی که شاری مه ریوان له کورده واریدا، وه که ده ریا، گۆل، زه ریا مانه ند، زه ر، کورته ی زه ریا یه، وار، باشگری ته شبیه:	زریوار
وینه ی زه ریا	
دهنگی کولانی ئاو له سه ر ئاگر دا	زله و قولته
جیگه ی بلند، هه وا، سازگار	زنویر
زه وینی زۆر به گیا سه رشین	زه مه ند
ده لیا، ده ریا	زه ریا
گله یی، کیسه ی زهرداو	زاله
نه ترسان، ویران، هه بون، هه یه تی، زات نا که م بچم	زات
دهم دراو، ده م شر	زاردراو
شیوه ی تایه تی ئاخافتن، دراوی ده م، زاراو، له هجه، شیوه ی قسه کردن،	زاراوه
ئستیلاح	
گه وره، زه لام	زل

زنازنا ههروا و هوریا، چهقه و گوره، زه نازه نا
زانین عیلمی، عیلم، زانست
زانینی حضوری عیلمی حوزوری، زانستی که نیازی به که سب نه بی و حازربی

ژی:

ژار بیچاره، هه ژار
ژهنگه سوره جانه وه ریکی که زنده یه، وه که زه رده و آله وایه به لام سور و قه ویله تره
ژیار شارستانی، ته مه دون
ژن به ژنه و اتا که نجییک دلی له کیژ و له یه که نه چی و نه ی خوازی و نه یه وی
ماره ی بکات ته م خاوه ن کیژ و له یه که نه گری تا بنه ماله ی نه و گه نه جهش کچییک
یا ژنییک له بنه ماله ی خوی بدا به کوره که ی ته م خاوه ن کیژه جوانه، ژن به ژنه به
بار مته دان یا به شودانی چاو که ژالییکه به نابدلی له به ربه جیهانی دلی عه شقی
گرگرتوی کوریک، دیاره ته م رسم و باوه ناشایاوه، جوړیک، فروتنی ژن و
کیژه، ده لین: کچ به زور، به شودان ماره ی نایه. به ختیارانه له کورده واریدا. ته م
باوه پوواوه، دار زاوه، باری تییک ناوه، ته کی داوه به ملاوه، تییک ره ماوه، تیتر
باوی نه ماوه.

ژیار گوزهران، ژیان، شارستانی، ناوی گوندیکه له هه ورامان که له وی (مه لا محمه د
سلیمان) که ناز ناوی (صدیدی) بووه و ئه ویندار و ئوگری کیژ و له یکی
نه شیملا نه نه بی به ناوی: (نیشانه) کچی بارام نیویک، صدیدی هه ورامانی له
سالی ۱۱۹۹ ی کوچی هاتوو ته جیهان و له ۱۲۶۵ کوچی دا مردوو ه، ته مه ش
شعیریک له هونه ره باهونه ره مه زنه:

عه رزه داشت به ندی دل مه ندو ره نجور

(صدیدی) دامس عه شق به (صدیدی) مه شهوور

دیوانه شعیره که شی که ۱۰۴۰ هونراوه یه له ۱۹۷۱ زاینی دا له چاپخانه ی
کامهرانی سلیمانی چاپ کراوه

ژیر	ئاقل، زرهنگ، زیره ك
ژاژای	سیریز، شیریز
ژهنگ	زهنگ، چلکی سهركانزا، به لایه کی گه نمه، که ماکیکی ره شی ئال سوری لی ده نیشی -
ژههر	زهحر، زههر، سه م
ژین	ژیان، زینده گی
ژار	هه ژار، نه دار، که نهفت
ژیر	ئه قل، ئه قلدار، عوقول
ژیری	ئاقلی، ئه قلدار بون، ئه قلی، هوشی، هوش، به هوش
ژان	ئیش، ئازار، دهردی مندال بون، نه خوشی، ماستی بونه دو، مهشکه، راژهندن، ژام -
ژاکان	سیس بون، چرچ بون
ژمار	ئه ژمار، ژمارده، بژاردن

سین

سهرکه شکه ئه ژنو	که شکه رانی، کاسه ی زانو
سیره	سیره گرتنی تفهنگ چی وورد روانین له شتی -
سارد	سار، چایک، بی مه یل، سارده بی مه یله
ساوا	سافا، کو رپه، دهست ریخستن، پیامالین، دهس پیاخشان
ساوانی	ههستی که دهست و پی دهیکا، پیست ههستی پی ده کا
ساو	تیژ کراو به ههسان، سامال، پیا ساوین تیژیابی ده می تیخ
سه رنج دان	روانین، ورد بونه وه -
سوران	گه ران
سله مینه وه	راچه نین، هه لاتن، ره می
سوز	ئه وین، عه شق، شهوق، گر، ئاره زو، گرگر تو

۲۹ - باوی کورده واری

مه زن، ره ئیس، سه ره ک، گه وره	سه روک
سه دومی سه غیر، شاریکه له چیا ی شاره زور که فریشته له نیویان بردو چیگا که ی بوه زریوار - زریواری لای مهربوان - زریا، ده ریا	سه دوم
بوت، ژنی جوان	سه نهم
بوعلی سینا، ئەم زانایه له ۳۷۰ له دایک بوه و له ۴۲۸ ی مانگی له همدان وه فاتی کردوه، مه یلی به ئیشراق و صوفیه تی بوه، زۆر زانابوه و ئەم پهراوانه ی نوسیوه: قانون له پزشکیدا، شفا له فلهسه فه دا، ئیشارات و ته نبیها ت له مه نتقدا	سینا
و ...	
سارد، بی له ش، بی تین، سه ره	سه پ
سایه قه، بی هه ورو هه لا	سه مال
نیشانه	سه ره
سه تالی، سه توپی	سه ته لی
کاردار، دروینه وان	سه پان
دلیر، نه به ز و ئازا، دانه مرکاو	سه بز یو
جزمی سی په ره	سه پاره
له بهر - له بابه ت	سه باره ت
به ژن و کیز و له یه ک ئەلین که سو رو سپی بی، ره نگی پیستی گونای وه کو به فر و خوین و ابی کاتی تاو له هه نیه و گونای ناسکی بدات ئاره ق دانار دانار له سه رگونای وه کو ئاونگ له سه ر سو ره گول بی و چرگه ر، بخاته عیشق و ئەوین و بونی گول، بولبول بروا خه ریکی چینه له ریشه ی دل بی و به ده نگی خوش تی چریکینی و بیژی:	سه رهول
وه کو بولبول بونی گول ده که م	

چینه له ریشه ی دل ده که م

سازان	ساجان
سه ته	چپه، سه رکه

به لادا هاتو	سلار
نه خوشيه كه، ده زگاي ٿاسنگري، ٿاسينڪه، ٿاسني له سهرده کوتن	سندان
ساج	سيڻ
دايڪ مردو .	سيڻي
كهوش، سولڪ	سوڻ
ديرزاهه، فرني، بيچوي ٿاڙهڻ، ڪوربه .	ساوا
مراوي، ڪيوي	سوڙاويلڪ
هو . سه به ب	سوڻگه
زره كهو	سويسڪه
آگر، بهربونه وه، حريق، آگر، بو سو ،	سوتمان
به خشش، بو جلكي نوي	سهر درانه
مامو ستا	سه يدا
سیراج، سيريج، ٿاڙي	سير يٿ
ره بهن، بي ٿن، سه ٿه ٿه مچي، ته نيا، سه ٿه، جوڙه ڪالايه ڪي قول داري ڪورته،	سه لت
زياتر، فھقي يان له سهر كه واوه له بهري ده ڪهن ،	
جوڙه خوارده مهني يه كه، له ٿارد و قهر سيللي گه نمي ناسڪ و تو بڪل گيراو	سه مهني
ساز ٿه ڪري و به آگر ٿه ڪو ليٿري .	
چاوره شه، چاوره ش (سياچه مانه ... سياچه مانه ... + ههورامان جيگاي	سياچه مانه
سياچه مانه) ديواني گوراني نه مر ،	

شین:

شین

که وگ به رهنگی ئاسمانی برهنگی گیاسه وزی توخ، شه پور، جوین، رویشان،
رابور دوی، چون، حه زره تی مه ولانا خالد شماره زوری نوسخه ی جامیعه
(شین) ی له مه عنای جه معی موزه که ری موخاته ب بو پیغه مبه ر به کار بردوه که
فهر مویه تی:

وه سیزده هه نی ئه و خورجه بینه

راهی بی کوچ کرد شین وه مه دینه

یانی له ۱۳ ی مانگی مه ولود له روژی ههینی پیغه مبه ر (د - خ) چوو ه شاری
مه دینه. حه کیم مه وله وی کوردیش (شی) له مه عنای (رویی) دابه کار بردوه که
فهر مویه تی: شیعر

دیده ی سه ر ئه رشی دیده ی سپر کافین

ئید دای مونافین ئه و ده وای شافین

ئه وان چون، پی داگرتن و به رینگ گرتن (تو بوله من شین بویه وه و ده س به ر
ناده ی،

جوان و له بار، شرو شاتالی ناومال.

شهنگ

شمشال

شمشال له داری شمشاره، له وه ده چی پیتی (ر) ی بو بیته (ل) وه ک: قورینگ
بو بیته قولینگ، له ناوی قازی و قولینگ که بو بالنده یه که یا وه رام، وه لام، ئه مه
قانونی (قلب و ابدال) ه که (ری) بوته (ل) یا (ل) ده بیته ای ئیستا شمشال له
وداره و له فافونی زه رد و سپی، وه یا له نه ی و قامیش ساز ده کری، وه ک بلوینز
شه پول دانه وه: مه وچ دانه وه.

چیندراوی هاوینه، چیمه ن و گول زار.

شیناورد

ئاوی زور، که له به فری تاو یاوه، سه رچاوه، هه لده گری

شه تاو

گولیکی سووری ئاله .

شللیر

موری دارین بو نیشانه کردنی خه رمان، بی دهنگی .

شه قل

تازه و ناسک، گیای تازه گیایه کی خوارده مه نی به .

شلکه یزا

شینهیی	ئازام، له سه ره خوایی، له سه ره خوایی -
شه پۆل	شاپیل، مهوچ
شه پۆل دانهوه	مهوچ دانهوه
شینکایه تی	شینکاتی، سهوزایی
شه وه زهنگ	تاریکه شهو، زور تاریک
شینکه	گزوگیای تازه سهرده رهینا وکله دهشت و سارا
شلوی	لیل، قوراوی
شیواز	ریباز، شیوه، سهبک
شهود	دنیای شهود، عاله می غیرفان و خوابینی، دل روناک
شایه ر	خووژ، چرگه رگورانی بیژ، بیژقام
شالوو	هیرش، شالووکردن، هیرش بردن
شیناورد	شینایی، زه رحاتی شین
شه وه	جنوکهی ساوا رفین، گه وه هری رهش
شیوه ل	دول، قولای کیو، یاناودرگه
شوینه ونکی	خوشاردنه وه، شوینه وارگوم کردن
شه که زه کات	زه کاتی شه ک، بهرات، خه لات
شه ک	مهری یه ک ساله میو
شاده	شایه ت
شوتک	شال، پشتین، پشتوین
شین	سهوز، شین گیران
شین	شیوه ن، گریان، کوته ل گیران
شیف	شام

شاره زور :

له کونا سه رزه وی به کی بهر فره بووه له نیوان هه ولیرو هه مه دانا، له روژگاری یا قوت: (سه ته ی ۷ هه تاوی) خه لکی ته و ناوه هه مو کوردبون، ئیستاش شارو- لکه به ک به ناوی (دیر زور) له باشوری خو ره لاتی شاری سلیمانی و روژ تاوی زنجیره کیوه کانی هه ورامان دا هه یه و زور خو ش تاو و هه وایه، یارسان ته هلی حق بر وایان وایه دینی وان ته چیته وه سه ر شاره زوری: شه مه دین محمه د کوری مه محمود حه کیمی سه ته ی ۶ و ۷ هه تاوی نو سه ری (نه هزه تولته روح - وره وزه تولته فراح، ته لیتن: خزمی سوهره وهردی یه و له سه رته لویحات - و حیکمه تولتیشراق - ی شیخی ئیشراقی کورد رافه ی نویسه هه ر وها کتیبی (الرموز الامثال اللاهوتیه فی الانوار المجرده - الملکو تیه) شی نویسه که شیخ علی کوری محمه د ناو دار به (مصنفک که له ۸۷ مانگی دا راهه تی کردوه، شاره زوری پهیره وی رچه ی - شیخی ئیشراقه له فه لسه فه دا.

شیز: به پی نویسی (راولینس) له شاری (شیز: ته ختی سلیمان) دا خوسره و په روژ سپای رازاندو - ته وه له ئاگردانی ته ویدا نویژی کرده وه - نیایشی خوای به جی هیناوه و سه ر که وت و به خته وه ری خواسته، له ناوه راستی قه لای شیزا گول تاویکی زور جوان هه یه که پان و بهرینا ییکه ی حه وت هه زارو پیسنه ت میتری چار گوشه یه، ته م گول تاوه مه خرو تیه و سه ری له قولایی دایه و جیا بونه وه ی جوگه تاو، له و گول تاوه بووه ته، هو ی تاوه دانی گونده کانی ته و ناوه تاوی ته وی، وه کو تاوینه روژگاری تاوه دانی زور کونی ته وی ته نوینی. ته مین ته حمه د له کتیبی: حه وت ئی قلم دا ته نویسی: «شیز» شاریکه له نیوان مه راغه و زه نگانا. که ئاگردانی گه وره به ناوی (ئازه رگوشه سب: ئازه رجسنف) یش له وی یه و زه رده شتین هه ر له وی بووه و له پاشان چووه ته (سه به لان) و کتیبی تاویستای به خه لات بو ها تووه و بردویه ته لای گوشتاسب.

یا قوتی حه مه وی له موعجه مولبولدان دا ته نویسی: شیز، ولاتیکه له ئازر بایجان دایه - ناوه که ی (جزن - یاگزن) ه و عاره ب به شیز خویندویه ته وه ئیینو خوردا ذبیحه ته نویسی: ئاگردانی شاری (شیز) به ناوی ئازر گوشه سب لای

۳۴ - شه پۆل

موغە مادە كان بە ریز بوو و مروفه شهرکاره کانی ئاتروپاتکان (آزر بایجان) زۆر - ئازا و نەز بون.

دەوران دەورە ی قەلای (شیز = تەختی سلیمان) بارو گەلیکه به بلیندی ۶/۵ تا ۸/۵ میتر، وه له بان ئەوانه وه بو پاسه وانی، بورجه بهردینه، ساز کراوه که ئە گەنه ۳۶ بازو. ئەم بورجانە ۲۲ تا ۲۶ میتر له یه کتر دورن، بو هات و چو له شاری شیزا دو دەروازه ی گه و ره هه بوه و ئاورگه ی شیز یا ئازهر گوشه سب له روژگاری ساسانیان (۲۲۴-۶۵۲ز) زۆر گرینگ بوه و له تیسفونه وه چونه زیاره تی، هرا کلیوس ئیمپه راتوگ روم که هیرشی کرده سهر ئیران خوسره و په رویز شای ساسا له سالی ۶۲۳ ی زاینی رای کرد و چوه شیز و چاوه روانی (شاهین شار بازار) ی سهر دار له شکری خو ی بو، گویا (شار بازار) له (قوره به راز) ی لای بو کانه وه رویوه و ئەم ناوه گوژ دراوی شار بازاره، ههروه ک ده لێن: بوگه به سی یادگاری (به ی ت) یا (به ی ت به گه یا) یه (شه پۆل).

شوین، ئە سهر

شوپ

له سالی کوندا ئە ی چه قینن، وه ک: شه تله توتن یا شه تله ریحانه، جادوای دو مانگ یا زیاتر به ریشه وه هه لی ده که نن، و ناو دیرا و یا که ردو ده ی چه قیننه وه و ناوی ده دن تاشین و سه وزینته وه

شه تل

داوینە ی که وا، ئاته گ

شاقه ل

پرو بلاو

شپریو

چاورا

شات و شوت

نم، ته ر، برینه که شه ی هینا وه یا ته شه نه ی کردوه (تشنج) مو عه ره بی ته شه نه ی کوردی یه و مور ه که به له: ته + شه + ن + ه

شه

راوه مه ل به چرا

شه واره

برگه له جوگه

شيله گه

قه یسی

شیلانه

شه تکل له خودان؛ وه کار که وتن

عه‌ین:

ئه‌وه‌ی به‌یه کی له چه‌واس ده‌رک ئه کری، وجودی عه‌ین، موبینی وجودی
زیهنی و خاریحی‌یه، په‌سنی خوی پی ده‌ناستی، زا‌کونی خواناسی یا له
ریگای به‌لگه‌وه که تایهت به زانایانه یا به ریگاتی پاک راگرتنی دل و
ده‌رونه‌وه .

عار
شهرم، شوره‌یی، عه‌یب و عار .
عه‌جبات
سهر سورمان، عه‌جیب
عیرفان
ناسینی خوا، ناوی زانستی که له زانسته‌کانی ئیلاهی که خواو. . .

غه‌ین:

بیگانه، غه‌ریه، نامو
غه‌واره
ئیمام موحه‌مه د غه‌زالی یه کی که له زانگه‌وره‌کانی جیهانی ئیسلام که له ۵۰۵ ی
مانگی له توس له دایک بوه و له ۱۱۱۱ ی زاینی وه‌فاتی کردوه و ئه‌م کتیبانه‌ی
نوسیه: ئه‌حیای علوم دین، مشکت الانوار، المتقذ من الضلال، تهافت
الفلاسیفه، الوجیز و ...

فی:

فراین
نه‌هار، نان خواردنی نیوه‌رو
فیرگه
مه‌دره‌سه، مه‌کته‌ب
فه‌رته‌نه
به‌لا، وه‌یشومه، قه‌وماوه، فیتنه، هه‌را، جه‌نگ
فیرانکو
زانکو، فیرگه، مه‌کاتیب
فرچک
هه‌وه‌ل شیر، گوچ
فیکر
هزر، بیر
فلچ
شل، دم فلچ، خوار، خیح، ناحه‌ز .
فیرکردن
راهینان، ته‌علیم‌دان .

قه لاش، زره ننگ، خوړيخهر، جوان	قه شمهر
واجب	فهرز
جويني ژنانه يه	فرتول
گزي کردن، فيل کردن	فزي
ماندوی په ک که و ته	فل
خوړسک، سروشتی، خو کرد	فيتری
دواهناسه	فهرافي رهش
زور، زياد، زاف فريه	فره
زور زور، فره زور، بهر فره و زياد	فت و فهوان

في:

مروځ، ئينسان، ئه نزان، ئادهم، بهني ئادهم

قاف:

شتي که کانزای تاویاوی تی دهریژن، جهسته، لهش، به دهن، قوتو، ده فر بوشت	قالب
فروشتن، ژماره بو دارژاوی تونده وه بو، قالبه شه مچه، قالبه سابون	
بی بن، عه میق	قوول
قالور، ساقه ته گیای ناو خالی	قالوره
تاوی، ده میک، هه ناسه یه ک، کاویک	قهنه کیشی
قرتال، سه وه ته ی میوه یا هی تری	قرتاله
دو که لدان، قانگدان	قاودان
که سی که له بهر مهل و قاز بی، قازچه ران، ئاگادار له قاز	قازه وان
قه ناعت، سه بوری، رازی بون به بهش	قنیات
زه وینی که گیای لی نه روی، کنایه له مروځی رژد و چروکه	قافر
پیشه وای ئاینی مه سیح و خاجدار، که شه	قه شه

۳۷ - باوی کورده واری

قوتیله	سه و تهی بچوک قرتاله، قوتوی بچوک، چرای فتیله، ئاوینهی گرافان
قوروسکه	قیژه و هه رای سه گ و تاژی
قه لادی	که لاتی دز - قه لای که سانی که به دزیه وه بی ئه وهی ببیندرین، به جهنگی
	چریکی دوژمن بوژ ئه دهن و زوری بو دینن، ناوی شاریکه له کوردستانی
	باشوری
قورم	دوکه ل، ره شی دوکه ل
قورماوی	دوژه نگ دار، رهش هه لگه راو، دوکه ل اوی
قوزاخه	گول بهرگ و کاس بهرگی په مو یا لو که
قه دپال	ته لان، لاپالی کیو
قه پ	گاز، قه پ گرتن، گاز گرتن
قاچاندن	هه لاتن، بازدان
قالور	لاسکی ویشک و هه لول و ناو خالی
قزه	ترسه نوک، ژنانی
قنیات	قه ناعهت، سه بوری، رازی بون به بهش
قوزینه وه	له هه واگر تنه وه
قوشقی	سل
قه رقهش	گیژه و کیشه
قولپی گیریان	کولی گریان، قولپی فرمیسک به خور
قورنه	سوچ، قوربین

کاف:

کرکره	لولهی هه ناسه
کرکوک	ره ک و ریشه
کوانو	ئاگردان، تفک
که ور	که پر، که ورگ، بهرد، ئه شکه وت

کهل	به ناندن، که ژ، ئرینو، یال
که لاهه	دیواری روخاو، کاوول
که لاک	لاشه
که لی کوۆتان	بو پیاوی ئازای به کار ئه بهن
که نار ه	لا کیش، کو به، په راویز
که و	بیژینگگی کون زل، ناوی بالنده یه کی جوانه که نه چیره وان له کاتی خووی دا
که وده ری	ئه چینه راوی، له کورده واریدا راوه که و زۆر خوشه مه لیکه له نیو به فردا ده ژی -

کورت کردن

که رت و دابهش کردنی وشه و، که خوویی باسیکی زۆر گرینگه له زوان ناسیدا، زانایانی کورد خویمان ره تاندوه به لام نه چون به لای زمانی زگ ما کی خویمانا مه به ست له که رت کرن دیاری کردنی: (بین - سیلاب - له ت - سړیچکا - مه قته ع).

۱ - له زمانی کوردیا وشه تاپینج که رت هه یه.

۱ - وشه کانی یه که که رتی واتا: به یه که بین بگوترین و دوپیت بن وه کو: چر، در، پر، پر، چو، مو، شو، تو، دو، تو، دو، هو، مس، کز، مژ، دژ، دش، مر

۲ - سی پیت و کو: داو، راو، چاو، خاو، مه پ، سهر

۳ - چار پیت بن وه کو: هه ننگ، ره ننگ، ده ننگ، سینگ، لینگ

۲ - وشه کانی دو که رتی وه کو:

۱ - چار پیتی وه کو: باوک (با - وک) مامر (ما - مر)

۲ - پیچ پیتی وه کو، هاوار (ها - وار) نه خوش، (نه - خوش)

۳ - شهش پیتی وه کو: هه نجیر (هه ن - جیر) سهر دار (سهر - دار)

۳ - وشه کانی سی که رتی:

۱ - شهش پیتی وه کو: ئاره زو، (ئا - ره - زو)

۲ - چهوت پیتی وه کو: شاره زور (شا - ره - زور)

۳۹ - باوی کورده واری

۳- هشت پیتی وه کو: هه ورامان (هه و - را - مان)

محهمه د ئه تئاکه له پهراوه که ی خو یا به ناوی کورته یه ک له فیهو لوغه به عه ره بی که له ۱۲ ی
ئه یلولی سالی ۱۹۶۹ زایینی له بیرو ت چاپ کراوه بو سی که رتی له په ره ی ۲۶۱ - دامیسالی
به شابه ندهر (شا - بهن - دهر) هیئا وه ته وه وله پراویزیشا نویسیه تی ئه م وشه عه ره بی نییه

۴- وشه کانی چار که رتی:

۱- هه هشت پیتی وه کو: ئالو بالو (ئا - لو - با - لو)

۲- نو پیتی وه کو: قو تابخانه (قو - تاب - خا - نه)

۳- ده پیتی وه کو: هه زار میرده (هه - زار - میر - ده)

۵- وشه کانی پیچ که رتی - واتا به پیچ بین بها و یژرین:

۱- یانزه دپیتی وه کو: وه شوژه کوته (وه - نهو - زه - کو - ته) ئاسیاوه کو نه (ئاس - یا - وه -
کو - نه) کولیره رهش که (کو - لی - ره - رهش - که) کولیره چه وره (کو - لی - ره - چه و -
ره)

۲- دوانزه پیتی وه کو: سه ره به ره و ژیره (سه ره - به - ره و - ژی - ره) شه مه کویره (شه م -
شه - مه - کو ی - ره) سه ره به ره ژوره (سه ره - به ره - ره و - ژو - ره)

که وه	شیننی ئاچوخ
که وشه ن	سنور، تخوب، هه ریم
که وی	مالی، رنوه به فر، کليلة، ره نی
کلکه سو تی	ریایی
کوری رهش	کوری ئازا، ره شکه له، ناشیرین
که نگه لاشک	دهنده لو شک، گه لای ویشکی که نگر
کار ژيله	کاريله، کاری بز
کچی دزیو	کچی ناحه ز، کچی ناشیرن و ناجوان

که ونارا	کوئنه، له میژینه
کووست که وته	که سی لی مردو، لیکه و ماو
کورنوش	سه رچه مانه وه
که شاو	زه وینی که بی ئاو بکیلدی
کوړ	کو، جه م
که له پور	میرات، میراتی فەر هه نگی
کوپ	نکل، ده سته، هه نگله
کور دی هونه ره	زوانی کور دی هونه ره
کل	کوره ی ئامانان، ئاگری بو سور کردنه وه ی دیزه و گوزه
که ره سستی	سیبه ر، سیبه ی که هر گیز تاو لیبی نه دابی
که ول	پیست، پیستی خوش کراو، سفره ی نان
کریو	کریپ، دوستی، به خزم حساو کراو
که ره به یانی	تاریک و لیله، بولیله، سوژی، سه رله به یانی زور زو
کرال	هه ردی بی پوش
کوانو	ئاگردان، شووینه، کوانی
کراندن	لا بردن به روشاندن
که ور	که ورگک، که فر
کال	پیر، کال
کوفا	خه فته
کو یله	دیل، یه خسیر، به نده
که سک	سه بز، سه وز، سه وزه
کوفی	کلاو (تاسکلاو، تاجی) ژنانه

۴۱ - باوی کورده واری

کۆسه:	پیاوی مولی نه هاتو، که سی که به خوگوران کایه بو خه لک ده کا.
که نین	پیکه نین، خه نین
کۆزی	وجا خیک، که به ته پاله و ده وه کیوی یا کیوی له، روشن بکریت
کۆیزر	که نم لی دهر نه چوی پاش گیره
که پرو	برش
که رکه مهر	کۆمه له مهریک، دابراوی په ز
که له ک	دیواری وشکه به رد
کرنوش	سه لام به خو نوشتان. نه وه بو پیشه وه
کناله	کچی، یار
کیل	زه وی بو کیلان، کیلگه، خانوی هاوینه ی ناوباخ، چارداخ
کلوزهر	کلا و ئالتون، ئافره تی هه وشار سازی نه دهن
کۆلوش	ساقه ته که نم و جو، ساقه ته ی هه رزن و گال، به لام، که لوه ش ناوی شاخیکه له نیوان شاری دوکان و سوئی سینان له کوردستانی که رمیان که لوه ش یا که لبه ش ناوی تاقمیکه دارای ئاینیکی تایبته به خویان، که لی به ش، گه ل کامیشی ناوچا و سپی یا جوانه گای ناوچاوان سپی و به شه
کسسه کسسه	دهنگی مه رلیخورین
کشسه کشسه	دهنگی مه ل و مروم ریشک دهر کردن
کولیلک	خونچه
کولین	نه نباری تازو خه
کلکه	پیچی دواینی شاخ و کیو، خوشک و براودایک و باوک و ئاموزای ژن یا پیاو، بی کلله یه، بی که سه

۴۲ - شه پۆل

کورد ئازا، نه بهز، کۆلنه در، چالاک، ناوی نه ته وه به که، ئاری ره گهز، که بهزوانی کوردی، کوردی قسه ده کا وله به شیکی ئیران و عیراق، توریکنا و سوری به و به شیکی شوره وی و چهن مهلبه ندی وه ک قوچان، نه ییز، شه هری کورد،

کوردیچال و... نه ژین

که م، زره، توزقاله زهر

که ف کردن، شه پۆلدانه وه، سیلا و کردن -

که لامی، زانینی که لام، کلامی نه فسی یا که لامی له فزی

به کار، ئازا، کارزان

چال، چاله قوت

نه ته وه به کی قدیمی له ئاسیادا دژی

قورت، ته گهرم

کۆمه ل، ده سته، پۆل، کوبونه وه -

ئه ستیره کانی ئاسمان -

شوینی راگرتنی کاریله و به خو له بهرله تی بهردان بو شیر خواردن

گیاهه که بژارده کری له به رویستان

کوچه، زوی دانه وه، هه لکه نندی زه وی.

وه جوش هاتن

زولف، گیسو

که موسکه

که ف چرپین

که لام

کارا

که ند

کورد

کۆسپ

کۆر

کا که شان

کۆز

که له

کۆلان

کۆلین

که زی

گی:

گایی که زه وی ده کیلی

توز، غوبار، که موسکه، قوربان، گوری (وه گهرد بالات بام)

نیوه جه غز، قه داو قه دی کیو

گاجوت

گهرد

گه وه

۴۳ - باوی کوردەواری

سورانه‌وه، فیل، ته‌شقه‌له، بره‌و، سه‌رسه‌ختی، ته‌ختایی زه‌وی، گیزاوی گوم، پیچ‌دراو	گەر
گوئیکه له هه‌وه‌لی به‌هاراده‌روی	گه‌زیزه
خوشی و شایی، زه‌رده‌خه‌نه	گه‌شه‌ونه‌شه
گزنه	گه‌زکه‌سک
نه‌باتات، پوش و پار، روه‌ک	گژوگیا
ئاوری گرت	گړی گرت
پر شینگدانه‌وه‌ی خوړ، ورشه و رشی روژ له دوره‌وه، گرشی کوردستان ناوه بوکوواریکی کوردی که له ۱۹۸۱/۳/۱ له تاران به زمانی کوردل چاپ دراوه	گرشه
ئاورگرتن	گړگرتن
داغ	گه‌رم
گوئی، گوها	گوئیچکه
گزینگی خوړ، ره‌شینه‌ی چاو، بی‌بیله، هه‌تاوی به‌ره‌به‌یان	گزینگ
گه‌نجینه، حیكمه‌ت، جزن، جزنق	گه‌نجه
لوتکه، که‌شتی	گه‌می
گه‌ران، سوران	گه‌ریان
کوره‌کانی سوران	گوکان
فیل، ته‌له‌که، فزی، حيله	گزی
خر، گردیله، گرده، توپی دارینی کاشو بازی، کوره، جه‌غزی زه‌وی	گو
سفت، بادراو، گشته، قشت، هه‌مو، نه‌وبه‌نه‌گشته	گشت
گفه‌ی بالی کوتر گه‌نگی بالی مه‌ل	گفه
خو‌هه‌لماسان، با کردو، بو‌قله‌مونه، گفی کردوه	گف
گله‌یی	گازنده

بهردی زل، گاشه بهرد	گاشه
وهخت، ههنگاو	گاو
کهشتی	گه می
له گه پان که وتو	گرده نشین
گری کۆیره ی گوریس و تاله ده زو، گرنچک	گری پوچکه
پاچه قاندن، گرنه، گرو	گروگرتن
هه لدا پراو، دهنگی تری	گلار
گورانی گوتن به کومه ل، گورانی و تن به نوره	گه ره لاوژی
به زم، زه ماوه ند، شایی هه لپه رکی	گو و نده
کاشو بازی، ناوه بو جورئ کایه	گو یین
فیل، ته له که، گه رمان لی بکا: فیلمان لی بکا، شالتاغ	گهر
بلێسه، چونه سه ری گری ئاگر	گر
ئاگری به گرو زور، ئاگری گر بهرز	گره مه سقه لان
چاویشه، چاوم گل ئه کا، چاوم دیشی	گل
گه رده لول	گیژ ه لو که
کاسه ی قورین	گلینه
پربونه وه ی برین	گو شته و زون
	هینانه وه
روژگار ناس، وگاشنا به کات و دهم	گه پ ناس
هه ره شه و گوره شه	گه ف
فیل، گه پ	گزی
رایان بوارد	گوزه رانیان
ئاخو، هه ی گهل	گه لو

۴۵ - باوی کورده واری

گه‌ند	رزیو، رزی
گه‌و	قه‌ف، ئالقه
گه‌وال	هه‌وری ئاسمان که ئه‌نیشیته سه‌ریه‌ک، هه‌وری گه‌وره‌ی گه‌وال گه‌وال، ده‌فی
گه‌ش	گچکه
گاز	پوناک
گوند	بانگ کردن
گرار	ئاوایی، دیی، لادی
گاله‌گال	ئاشی خواردن
گرک	گورانی گوتن
لورک	ته‌په، ته‌پولکه، گوتکه‌ی نان کردن
لوک	لورکه
گفی	وشتی نیری قه‌وی
گولمانج	په‌نیری تازه، که هیمان ئاوی نه‌گیرایی
	گول، ئه‌ستیر، گول ئاو

لام:

لینکدانه‌وه	تویژانه‌وه، ته‌حقیق
لینکدراو	تیکلاو، ئامینه
لکاو	پیوه‌نوساو
له‌ز	تالوکه، زو، عه‌جه‌له
لاملی	مل‌بادان، نه‌چونه‌ژیر
لاپال	قه‌دیپال، لیزایی کیوو‌چیا
له‌مپه‌ر	به‌رگر، کو‌سپ

باران بهريڙه، بارڙني توندبه باوه	له نگيزه
سيلاو، ههستاني ٿاو	لافاو
قهاردان	ليبران
جهنگه، لير	ليزه وار
رشتهي به مورو	ليزگه
لاداري چوار چيوه ي درگا	لاشپانه
لايه ڪ له ڪه لاهه سهر	لاتيلاڪ
لاپهه، خوتي ههلقوتين	لاپهه سن
ڪوتوپر، له ناوڪاو	لوت و بزوت
ڪوماي گز ره وڪا	لوده
نمهد، ڪولاف	لباد
گويره ڪه، گويلڪ	گولڪ
دوربخه وه، دوره پهريزبه، دهس هه لگره (لابه تونازاني ڪار بڪه ي)	لابه
خوار و خيچ، سه ر سهخت و نه گونجاو، قه دپالي ڪيو چين له سهر چين، خوتي	لابه لا
ههلقوتين	
تهن، بهدهن، جيسم	لهش
له سهر يه ڪ دانراوي داري سووته مهني، دهسته يه ڪ خه لڪ له کاتي ڪار ڪردن دا	ليڙنه
ٿاوي زور به ته وڙم	ليشاو

ميم:

گونچان، بوز خواردن، ميسه ربو: جي به جي بو	مهيسه ر
ٿينسان، ٿه نزان بهني ٿا دم	مروف
دڙ، ٺخواز، پو شهر، داپوشهري حهق	مونڪير

<p>مه لَبَند مه لَو کر مات</p>	<p>هه رِبِم، ناوچه باقه، مه لَو مه لَو، ده سته ده سته، چه پکه چه پکه مامر، مریشک کز، کروشمه کردو، خه مگپین، ده رفهت خواز له کاری، سه رسورماو، رهنگی بی بریقه، واژه یه که، بوله کار که وتنی شای شه ترنجی ده لَین، دوراو له کایه ی شه ترنج، بی ده نگ، دوای گریان مات بون</p>	<p>مه ندایی</p>
	<p>مادا، مادایی، نامادا: ناوی شوینیکه، سابی نیوی دینی مادائیه که به زمانی عه رهبی به موخته سیله ناو ده برین یانی به ناو زور خویان و جلیکان ده شون، به ئاوی چه م خویان گرتووه، مه ندا که له ئاساری صابیان به مادا نامادا ده خویندریتته وه، له واژه ی ماد، مادی گیراوه. له تاریخی یونانی کوندا مه دی بوته ناوی ماد یا ولاتی ماد تا روژگاری ئیسکندر و جی نیشینانی ئه وه له میژوو جوغرافیادا له باتی ناوی ئیرانی ده وره ی ساسانی و ئیسلام، ماد یا ولاتی مساد به کاربروه، دیاره ئه وه نیشانه ی پهره دار بونی ماد یا ولاتی ماد - ه - ئه بی بلین: سنوری غه ربی ناوی جوغرافیای ماد تا سنوری غه ربی ئیران له روژگاری ماد وره خامنشی و سلوکی و ئه شکانی راکشاوه، به پپی ریوایه تی خودی صابیان کاتی صابیان له راست جوله که، که له لایه ن هیزی زالی یونانی و رومی له خور هه لاتی ده ریای مه دی ترانه و سه نعاوه بولای با کوری سوریه کولچیان کرده و هاتونه ته مه لَبَندی هه ران له هه وزه ی فورات که به شی له ولاتی ماد یا مادای به قسه ی صابیان ده هاته ژوماره، نیسه ته مادایی یا ماندایی بو نا ساندنی باری تازه ی خویان هه لَبژارد و به درئیایی ۱۸۰۰ سال هه میشه ئه م ناوه تازه یان بو نمانندی خویان پاراستووه و صابیان سامی نیژاد نه بون * له راستیدا ناوی ماندایی وه ک ته قویمی سال و مانگی ئه وان که نوسخه ی دوه می ته قویمی یه گردی به راست ده ناسری، دو قهرینه ی پته وه له سه ر پیوه ندی پته وی تاریخی و کومه لایه تی ئه وان له گه ل خه لکی نیشته جیی سه ر زه وی یه که، که له خولی ماد و</p>	

هه خامنشی و یونانی و ئەشکانی ماد و مادای و له روژگاری ساسانیان به ملاوه،
 به ناوی ئیران شار ناو براوه، صابیان که له ئیله تی ۶۲ به قهره و ۶۹ مائده و ۱۷
 حه ج له قورئانا ناو براوه، ئیستا له سه ر چۆمی که رخه و فورات و به سه رهن -
 قهومی له یاد رهفته، نوسراوی سه لیم برنجی چاپی ۱۳۶۷ تاران شه ره تای
 ئوستاد محمد محیط طباطبایی ۱۳۶۵/۷/۲۸. به لام دوکتور مانسوج
 پروفیسور نولدکه ی ئەلمانی خانمی دراو ره وه ندی زانای تر، بروایان وایه که
 ماندایی سیفه ته و له ماندا به مانای زانین عیرفانه و ناو بو ولاتی ماد یا نه ته و گه ماد
 نییه، به لام ته با ته بایی ده لی، مه ندایی ناوه بو ماد و ولاتی ماد فه رهنگی ئیران
 زه مین ده فته ری ئەوه ل ج ۲ په ره ی ۲۵ (شه پۆل).

میشک، مه زبوت، گوج و گول، میوینه ی مه ل، به رخی بی دایک که هه مو
 مه ریک ده مژی .

میچک

گیاه کی ناسراوه و ده خوری

مه ندۆک

جایز

مه باح

گه وره، سه رهۆز - ریش سپی و گه وره .

مه زن

چون لای خوا، چونه سه ری، چونه ئاسمان، به رز بونه وه، سه رکه و تن، ئامرازی
 چونه بان

میعراج

پیغه مبه ری موسایی چه زره تی موسای کوری عیمران

موسا

ده سته بی له ئەهلی سوننه ت و جه ماعت بون، که له روژگاری به نی ئومیه دا
 سه ریان هه لرؤ بنچینه دانهری ئەو ده سته واصل بن عه تایه، که فه قی حه سه ن
 به صری بوه و له ۱۱۰ مانگی مردوه. له ریگای فه لسه فه وه ته و حید بو خوا، نه فی
 جیسمیه ت له خوا و عه دل بو خوا ... ده سه لماندو ئوصولی ئەقیده یان ئەم
 پنیجانه بوه ۱. مه نزلی بین المنزلین ۲. تو حید ۳. عدل ۴. وعدو وعید ۵. ئەمر
 به چا که و نه هی له خراپه

موعتله زیله

۴۹ - باوی کورده واری

میڤرگ	چه مه نی گیادورین
میژین	کۆن، قه دیمی، کونه و که و نارا -
ماف	حه ق
ماشهر	که لافه بهن
ماک	ئه سل - ماکه: دایکه
مه ته ریز	سه نگر
می	ئاژه لی میوه، به رانه ری نیر، نیره و میوه، نیرومی
مالم	رابه ری دینی چوله که -
مراز	مراد
مانگیله	هیلال
مخابن	حه یف
مجانجین	مله مه لمانی، به حس کردن
مه کۆ	جیگه ی کۆبونه وه -
موغره	برپر، برپر، ی پشت
موچه	زه وی بو کیلان، مانگانه بو کارمهند
سهره وهره	دووازه یه ۱ سهر و اتا سور ۲ وهره و اتا بهرد، لیره دا (ب) گوردرا وه ته وه به (و)
مه زرا	زه وی وزار، موچه و چه مه نزار
مه یله	مه یره، په نیری لورک لی نه گیراو
میڤرخاس	ئاژاله شهرا
مامزه	ئاسنی پاژنه ی سوار
مله	به ره ره کانئ
ملههور	که له زه پ، ملقه وی
موره	چینه قوری دیوار، گلمه ته قوری کز ره وه بو.

جیگای مولدانی گاران له نیوه روښاندا، جیگه ی موډ

مولگه

نون

پیس و پوخل، کار بلاو	ناپوخت
سیهر، جیگه یه ک، له بهرزی شاخ و کیو دا که بهر سیهره و که متر تاوی لی ده دا	نسیی و نه زار
منع، گیرانه وه، دست به سینگه وه نان	نه ی
نه فام، بی زانست، بی ف ره ننگ، نه خوینده وار	نه زان
ناو، ناوه وه، داخل	ناف
جوړه دانه ویله یه که	نوټک
بزنی نیر، نیری و بهران، بزنی نیر و مهربی نیر	نیری
که ره، روئی که ره	نقیشک
ناوه راستی پاتول، یا ده رپی، نیقه که ده رپی	نیقه ک
به شی باکور و یالی کیو	نزار
نیگه هبان	نوبه دار
راو، شکار، نه چیر، نه خچیر، نیچر و نه چیره وان	نیچر
گوم، نادیار، غایب	وه ندا
مه عشوقه، دم و چاو، سهر و سوره ت	نیگار
ناشی	نابی
نادیار	نهینی
بن، قولایی، ناخی دهر ون، قولایی دل و هه ناو	ناخ
نه پروه راو	نه عاملاو
بال خانه، قاتی خانو	نهوم
سهره هل ته کاندنی ته سب	نیسکه

۵۱ - باوی کورده واری

جو شاندنی ئاگر	نیل دان
قه دپالی کیو، خووری که م لی بکه وی، نسرم، بی خووره تاو	نسر
نامه ی بچکوله	نامیلکه
کون نه کراو، نه سوراو	نه سمرپاو
له ر، کز	نزار
لیی هه له نابی، پته پت ناکات	نای بزرکیینی
ناواخن، موخته وا	ناوه رۆک
نامو، خونه گر، خو بویر	نه بان
دانه سه پین، دانه هیز رین، پان نه بنه وه	نه هیز رین
موروی بهر مورروی نیوملوینکه، پیروزه و یاقوتی نیو نه نگوستیله	نقیم
نه ی داته وه، ئاونه دا	نه ده لینی
لیه هاتن، پیوه ی نایی	نا کالته وه
نه دامه ت، بو نه هات	نه هاتی
غه واره، بیگانه، خونه گر	نامو
دل ئاوا، دل گو شاد	نان بده
رجا، نیازم پینه کارم پته	نیاز
دوعای چاک و باش	نزا

نمرو د: شاریکه له باشور و ویرانه که ی له ۴ کیلومیتری سه لامیه ی عیراقه و شه لمنه صر سازی داوه. ناز ناوی پاتشای که لده (بابل) ه ناوی نینوس، که شاری بابل نه و سازی داوه و له گه ل ه زره تی ئیبراهیم دژ بوه، عه بدوللا کوری عومه ر رای که یاندوه، که ره ئیسی هه یئت موحا که مه کارانی ئیبراهیم، کورد و ناوی هویون بووه، له بن ئایه ی و حرقوه و انصروا، الهتیکم (سوره ی نه نبیا ئایه تی ۶۸) و کتیبی زانایانی کورد ج ۲، پهره ی ۲۲۱ ج ۴ و ۵ نوسراوی (شه پۆل) ته فیسیری صاوی، که شاف، به یزاوی. ئایه تی ۱۶ سوره ی فه تحیش له

۵۲ - شه پۆل

بابهت سه لابهت، ئازایی و نه بهزی کورده وه نازل بووه: ته فسیری ئیبنی که سیر له قهولی پیغه میهره وه دلی: له تاریفی قهومی کوردی کاله موین نازل بووه، ته فسیری ئه لمیزان، ته فسیری روح المعانی، الاصابه فی ته مییزی ته سمای سه حابه، حهرفی جیم شه پۆل.

واو:

توانا، هیز، قهوهت	وزه
بی لیبران، دودل	واز وازی
زریوار و زریاییکه له خور هه لاتی آسیای گچکه دایه. له فه لاتی ئه رمه نستا و له ناو خاکی کورده واری دایه و ۳۶۹۰ کیلومتری چار گوشه ی پان و به رینه و ۱۰۰ میتریش قووله	وان
واته، قسه، که وایی، یانی مانا، یه عنی	واتا
زه میری سیهه م که سی کویه، وه کو: وان ده گوت	وان
باران هه ر و کوران ته فه رمی: له گه ل سایه قه ی پاش وه شتا	وهشت
هیزی خوایی	و دم
کیلانه وه ی زه وی	وه رد
منالی له بچ ده سته	وه رو ییر که
سه ره تای خه و دا گرتن	وه نه وز
ره گه ل، ده گه ل	و یرا
خه م، کسه ر	ول
دراوی ورده، ورده پاره	ورده
مه وسیم	وه رز
هیز، ده سه لات، قهوهت	وزه

۵۳ - باوی کورده واری

وَلَسَاتِ وَشَكَلْ
وَرْدِيُونَه وَه
وَنُوس
وَنُوس

تاژال، پاتال، مهرو مالآت
لكيداري وشكه دار - وشكه دار - چربي و چالي ويشك
سرنجدان، ديقهت كردن
ناوه بو دوه مين سه ياره ي مه نزومي خوري كه له نيوان عوتاريد (په ران)
وزه وي دايه
(رَبَّةُ النُّوعِ) جواني و ئه وين و شادي وره سه ني يه لاي روميه كاني خور ئاواي
كون (كونه لاتيني به كان) كه هاولفي ئافروديت: (ئيبلاهه ي جواني و ئه وينه له
يوناني كونا)
فينوس: ئافروديت (خواژني جواني) ئه ستيره ي زوهره، ههروه كو ماموستاي
عه شق و دل تهر ئه لي:
ئه ي گه و ره كچي (زه ووس)!
خوشكه جوانه كه ي (فينوس)
زه ووس: باوه گه و ره ي خواكان (بته كان) ي يوناني كونه
زوهره: فينوس، ئه ستيره يه كي گه ش: (گه لاويژ)
گوران.
به له عنوت بي زوهره ي جواني سروشتي
دائه فليقي هه ر دلي كه و ته مستي!...

هي:

هو
هه له ت
هي مان
هه ي

بيانو، سه به ب
ئاسته م، زه خست، ليژي سخت
هيشتا
هه ر

مه لبه ند -	هه ريم
نسي داويته، نسي داري كيۆ	هيسي
لباد مال	هولوان
هوپاني، به يه ك پيي هه لوا كردن، كايه ي مندالانه يه .	هه لوا
ئيتلاع، ئاگاداري، خه بهر	هاي
زار	هه زار
هه يف، مانگ	هيف
هيمن، ئارام	هيدي
ته ناقي چادر	هه بن
به نرخ	هه يزا
تاف، خول ده ور	هه ره ت
ديوه خان	هه وده
ئادينه، جومعه، هه ينو	هه يني
يارمه تي دان به كوۆ	هه ره وه ز
جيا كردنه وه، هاويرو، هه لاوازين	هه لاواردن
مايه، هه وينى ماست بو شير، بو ماست چا كردن، بو هه وينه، بو يينه	هه وين
لق و پوپ، گزوگيا	هه زگه ل
زانا، بليمه ت، زورزان، زورزانا، شاعير، قه سيده، عيلات، عه شايير، پارچه	هه وزان
شيعريك .	
خه يار، هاروي ناوي زانا يه كي ئينگليسي يه كه نه زه ريه ي گه راني خويني ...	هاروي
ده ربروه	
تيل گوشي زيرينگه ر، پارچه پولايه كي كون كونه زيرينگه ران تاله زيروي پي	هه تينه
ده گوشن و پيي راست ده كه نه وه .	

۵۵ - باوی کورده واری

هراو	به رین، گوشاد
هه ره مه	جه ننگه، پرابی
هه لاش	گه لا و پوشی سه ر ئالودار
هه لپر واندن	به نینوک هه لوه راندن
هیمان	هیمستا
هه ناسه	ته نه فوس، نه ک ئاخ
هول	دیوه خان، جیکای په زو ئازه ل، هولی مهر
هیل	خه تی جوت
هیچک	گه وه دار، یا ئیسک به گور یسه وه
هه نگور	تری
هه مه کاره	هه ر خوئی جه ساو
هه له موت	رژدوسه سخت
هه لبو واردو	جیا کراوه
هزر	بیر، میشک
هه زم	ده رک، تو وانه وه
هه له نگوتن	لوت به لوت ته و ننان، سه ره نگرئی بردن، سه رسم دان
هه لی	ده رکه وی، رابکا
هه لاتن	ده رکه وتن، را کردن
هه لده چی	ده چینه سه ری، که فده کابو سه ری، شیر ه که، هه لده چی
هوزان فان	بو یژ، شاعیر، که سی که شیعری خه لک به گورانی ده لی
هه ته ری	واژه به که له نه ور و زاندا ده گو تری به مانا ئهی ئا گر، ئا گرانه
هو	سه به ب، عیلله ت
هاتنه لا	سه لیدان، نیژیک بونه وه

به‌رز یونه‌وه، تهره‌قی کردن، ودر گرتن، به‌په‌له‌هه‌لدانه قسه	هه‌لدان
پیرک، که‌پری ناوره‌ز و بیستان	هه‌رزال
میش هه‌نگوین، کرمیکه‌له‌ پیستی مالاتی به‌رز ئه‌دا، کومه‌لیکی زۆر، ناز، ده‌لالی، گزی و فزی و به‌زم و ئاهه‌نگ -	هه‌نگ
ته‌قالادان، تیکۆشان، خه‌بات کردن، خه‌بتین	هه‌ولدان
لیک جیا کردنه‌وه	هه‌لاواردن
گرتی به‌ربون، شه‌روهه‌راقه‌ومان	هه‌لیسان
وه‌ته‌نگ هه‌لیان، ده‌نگی مانگا	هه‌وره
ئه‌بوه‌به‌کر محهمه‌د کورپی عه‌بدولمه‌لیک کورپی محهمه‌د کورپی محهمه‌د - قیسی، پزیشک، فه‌یله‌سوف، شاعیر، وه‌زیر، فه‌قیه‌ ئه‌ندولوسی. ده‌لین: له‌ نیوان ساله‌کانی: ۴۹۵ تا ۵۰۵ مانگی ۱۱۰۲ تا ۱۱۱۱ زاینی له‌ دایک بوه‌ و له‌ ۵۸۱ مانگی و ۱۱۸۵ زاینی وه‌فاتی کردوه‌ و حه‌یی کورپی یه‌قزانی نوسیه‌وه، شه‌پولیش ته‌رجه‌مه‌ی کردوه‌، به‌ کوردی و چاپیش کراوه‌ و ره‌نگینه‌ (شه‌پۆل)	ئیبینی توفه‌یل
ئوگر، خوپیوه‌گر	هه‌وگر
برویش	هه‌روش
فینک	هه‌ونک
چریکه‌ی شادی	هه‌ی هه‌لات
	بی:
دۆست، هاوال، دل‌به‌ر، به‌ختیارخواه‌ن، پاشگریکه‌ واتای چاوگه‌یی ئه‌دا به‌ واژه، یائه‌ یکاته‌ ئیسمی مه‌صدر (بریار، پرسیار، کریار، جوتیار)	یار
مال، خانو، جیگه‌ی حه‌سان وه، ئیداره	یانه
وینجه	یونجه

۵۷ - باوی کوردده واری

یه خسیر	دیل، گیراو، له شهردا، بیچاره، بهسته زمان
یه کبون	ریکی و دوستایه تی
یه ک و دو	بی دره نگ، بی یه ک و دو، دهس به جی، چه له حانی کردن
یه واژی	ماشین ره وه
یال	باسک، بهرزایی تهسک و دریزی شاخ،
یه یل	نیشانه ی کوّیه
یاری	کایه، شوخی. • شه پوّل •

به ناوی خوای به خشه رو دلاواو دل لاوین

سه ره تا

مرؤف له سه ره تای په یدابونیه وه له سوڼگه ی غه رابزیکه وه که له گه ل بونیدا به دی هاتووه و خولقاوه و گونجاوه. توگری نه نبوزه نی و مادیات و به دهس هینانی چیره و خویشی له ش و لار بووه، به تایهت له م روژ گاره دا که تیکنیک بوته هوئی به دپینانی شتی نوئی و هوئی ژبانی خویش. نه م بوکشان و توگر بونه زیاتر په ره ی گرتووه و له هه ندی کور و کو م ه ل گای روژا و اییدا، خه لک له زه لی چه قیون که به ژبان ناوی نه به ن و ناتوانن خوئی لی رزگار بکه ن.

قسه له مرؤف و مافی مرؤف زور دپته به رگوئی، به لام به کرده وه، که متر نمونه ی گیردی. نه م هه موه کوشتن و برین و له سیداره دانه، یا نه و هه موه قره و شه ره گه رکه و جه ننگه سوتینه رانه که به دژبایی میژو به هوئی با هوئی هه ندی خوین و خوویست و قین له دلانه وه رو نه داو روی داوه یا قه و ماوه، بو وینه هه له بجه ی سوتا و به بوئی سیانورو بوئی خه رده ل و گازی شیمیایی که به هوئی سه دامی عه ربه ی نه فله قی نه و شارو مه ل به نده پیرپیت و به ره که ته، بووه هیرو شیمای کوردستان.

دیاره علوم و زانینی مادی و نه نبوزه نی له لایه که وه مرؤفی گه یاندو ته دوندولوتکه ی پیشکه وتن و نه و هه موه که ره سته ی سروشت و خو رسکه ی ده سه مو کرده و له لایین دیکه یشه وه نه م دوژینه وانه و نه م په دیدانه بونه ته هو که زورتر خه لک به ره و نامانجی مادی و نه نبوزه نی برؤن و هه ده ف و نامانجی مه عنه وی، راستی، دروستی، تبعتماد به خو، خو به که م زانین، چاکه و چاکه کردن، میهر، مه حبه ت، سه فا، وه فا به عه هد، ته وه کول به خوا، که روژی له سوڼگه ی رابه رایه تی پیشه و ایانی دینی، فه لاسیفه و زانایانی عیلم و زانینی خو و نه خلایقی چاک و پاک و عیرفان و خواناسی دا، له پله یی سه ر سه ره وه بو، دا

که وتوووه نزم بۆتهوه.

خۆزیا به پیتی سه رکه وتنی زانستی نه بوژهنی، مرۆف له باری مه عنهوی و خوو ئاکاری چاکیشهوه، سه ره ده کهوت، هه رچه نده نه مه دژواره، به لام به ئاو پدانه وه بۆ سه ر ئاینی به راستی، خۆ دزینه وه، له بیرو باوه پری پوچ و بی کاکله، نه م ئاره زوه، ناشیا ونیه، نه م هیوا یه، هه یه، که: خاوه ن بیرو راو بیروه ران و زانایانی علوم ی نه خلاق ی له م زیگایه دا، زۆر تر گرینگی و سه رنج بده ن و ورد بنه وه و ته رح و گه لاله ی پید او یست بۆ ئارا و قارا گرتنی گیان و رۆح ی یقه راری خه لکی له سه ته ی نه تو مدا هو یه ک بدۆزنه وه که هو ی ئارام گرتن بی.

له نه بو سه عید نه بولخه یر ده گیر نه وه که له بابته ژیا نه وه فه رمویه تی:

زندگی چیست؟ خونِ دل خوردن

پشت دیوارِ آرزو مردن

گفت: نه. زندگی در صدفِ خویش گوهر ساختن است

در دلِ شعله فرورفتن و ننگ داختن است

معجز زنده دلان خوابِ پریشانی نیست

در همین خاک جهانی دگر ساختن است

به لئی ژین و ژیان خوئینی دل خواردن و مردن له پشت دیواری ئاره زوو خۆزیا و بریادانییه، ژیان نه وه یه مرۆف له ده رونی خۆیدا گه وه ره رو دوپ و مرواری ساز بدا و خۆی بتوینیتیه وه، تا خه لک له به رو بوی بحه سیته وه دیاره به م جو ره ده چیتیه نیو ئاگردانی قالد بون و نایشتوینته وه، هه ره وه ک به ردی بلورین که ده هار درئی و شوشه و پیاله و ئاو خۆری جوان و ره نگینی لی ساز نه درئی وای، به سه ردئی و له ناو ناچئی، نه مه یه کش گیر ی دل زیندوان، که له م سه ر ئاخه، ئاخ و جیهانی دیکه ساز نه دهن تا خه لک ژینوئینی بکه ن بۆ ژیان ی که هو ی شادی و خو شی و بژوینی و حه سانه وه و ئارام گرتن بی.

نازیران، خوښه‌ران، دوستان وهرن له م جیهانه، فانيه‌دا چنه‌دهم و کاویک بچینه بیرکردنه‌وه و نامانجی خوښان له م هم‌مووه قره قره وکیشه کیشه، بدوژینه‌وه، که بو کوی ده‌چین و چمان ده‌وی، نه‌گهر ژبان هر نه‌م چنه‌شهو خه‌وتن و به‌روژ هه‌ستانه‌یه و لامان‌وا بی که به‌مردن هم‌موشتی ته‌واو ده‌بی و نه‌بی له م دنیا‌یه‌دا تاما‌ین خوش و باش رابوژیرین؟ نه‌مه‌ئیده‌یه‌که، به‌راوه‌ژوی بیرورای زوربه‌ی زانایان و پیشه‌وایانی دینی و بیروه‌رانه‌ودیاره‌ژینی ناوا نه‌بی به‌ژیانی تازه‌لی و حه‌یوانی ناو بی‌ی.

جا‌که‌وا‌یه، وهرن له‌زمینی که‌لک‌وه‌رگرتن له‌به‌ره‌می شارستانی و ژیار، مه‌عنه‌ویه‌تی خوښان، که‌وه‌دیعه‌وه‌ئمانه‌تی خوا‌یه، ته‌سه‌ل و غه‌نی بکه‌ین و به‌رنگای راست و دروستی خوا‌دا بروژین، نه‌م قسانه‌که‌مروف له‌ژباندا چی ده‌وی، منی خسته‌نه‌م بی‌یه‌که‌هه‌ندی مه‌به‌ستی جوان‌و‌گول‌بژیر له‌قورئان و فه‌رموده‌وه‌قسه‌ی زانایان و دانایان و پ‌سپورانی خو‌وه‌له‌خلاق‌چاک، هه‌ل‌برژیم و بیخه‌مه‌به‌رچاوی نو‌گر دارانی کورد زمانی خو‌یشه‌ویست، به‌وه‌یوا‌یه‌ی به‌که‌لک و په‌سه‌ند، بی.

نازیران نه‌م کتیبه‌له‌راستیدا به‌رگی دومی کتیبی دین و نه‌ده‌ب یا قسه‌ی داب‌یژراوی و‌یژاوه‌ری پاراوی زوانی کوردی‌یه، که‌له‌به‌هاری ۱۳۶۲ی هه‌تاوی له‌لایه‌ن مه‌تبعاتی عه‌تایی له‌تاران له‌ژیرناوی (فره‌نگ اسلامی ۲۰) له‌چاپ‌دراوه‌وه‌به‌رگی دوهم داگری نه‌م مه‌به‌ستانه‌یه: یه‌کیه‌تی و بانگ‌کردن بو‌یه‌کبون، ئیعترافی میژوزانان و زانایان، تی روانینیک بو‌ناسینی جوانی، نه‌وروز، تازه‌بونه‌وه‌ی بیروه‌وه‌ری گه‌وره‌ی خزمایه‌تی ئینسان و سروشت و خورسکه، دین و نه‌ده‌ب، واتای نه‌م چنه‌ئایه‌ته، مروف‌نازاده، مروف‌خواه‌نی نامانجه، نازادی و هه‌لدانی مروفانی، چریکه‌ی پیاو‌چاکان، په‌ندو چریکه‌ی ته‌مسیلی، چنه‌نو‌کته، چریکه‌ی مردن و بی‌ده‌سه‌لاتی مروف، لی‌کو‌لینه‌وه‌یه‌ک له‌سه‌رمیشکات‌الانواری ئیمام محمه‌د غه‌زالی، کژ، یا به‌شی دوهم، به‌شی سی‌وهم،

ناسیاوی له گهل قورثانا، ئیمه و قورثان، کارشکینی دو پروه کان، هیزی یهزدانی و هیزی نه فسانی، ئیمه و قورثان و پیگه یشتن.

خوینه رانی به ریز نه گهر مه به سته کانی نه م په راوه گیراو په سهند و به که لک بی، له لوتف و رحمتی خوی بزانت، نه گهر که م و کورپی و هه له یشی تیدابو له م نه داره که م هیزه وهی بزانت و هه له م بو پینه و په رو بکه ن، به هیوای سرکه وتن و به خته وهری بو هه موان (شه پؤل) سی شه مه ۱۳۷۲/۸/۲۵ ی هه تاوی و ۲۵ سهر ماوه زی ۲۶۰۵ ک و یه که می ج ۲ سالی ۱۴۱۴ ی مانگی و ۱۶ ی نوامبری ۱۹۹۳ ی زاینی تاران.

شه پؤل: دوکتور محمدهد صالح ئیبراهیمی نه ندای هه یته تی عیلمی زانینگه (دانشگاه مذاهب اسلامی) له تاران.

تی روانینگ بو ناسینی جوانی

ئه وهی بهر له هه موشتیک دپته بهر چاو، ئهم نوکته به، که ناسینی جوانی و زیبایی، به شیکه له سیستمی بیرو باوهری فلسه فی خوراوا که چهن لایه نی پهره دار ئه وهی گرتوته بهر، وه زورئ له بیره وه رانی خوراوا ی به خو یه وه خه ریک کردوه، باس و خواسی نه زه ری هونه ر بو هونه ر خویشی ئانه وه تی هه به، وه فه یله سوفان له و بابه ته وه، که فه یله سوفن له باسی نه زه ری هونه ردا Art تو بژانه وه و لیکولینه وه و با سیکیان به ناو «جوان ناسی یا زیبا ناسی» به دی هینا وه. به واتایی تر «زیبانا سی Aesthetic هه روه کو دیواریکه، پایه کانی ئه وه، سیستم Systeme ی فلسه فی تایبه تی فه یله سوفیکه، دیاره هه رچتی که توانیبیتی له گه ل بیرا پیوه ند په یا بکا، که وتوته بهر سه رنج و لیکولینه وه ی فه یله سوفان و بیریان لی کردوته وه، جا به م ده لیله، له رامیاریدا، فه لسه فه ی سیاسه ت و له زانستدا فه لسه فه ی زانست و له هونه ریشدا فه لسه فه ی هونه ریان، به دی هینا وه.

هه ندی له زانایان واتای جوانی و زیبایی بان ئابه مجوره به یان کردوه: زیبا و جوان چتیکه، له روانگای فه لاسیفه له ئه شیا دا له بهر چاو ده گیردری و نه تیجه شی به دی هینانی شادی و سروره

له ناخې دل و دهر وني خه لکدا.

بوچی قسه له هونهر و مهباني ناسی نه کری؟ سهرنجی بیرورای (با کلیر Bacler) نه ده پین که یه کی له فه یله سوفانی هاو چاخه، با کلیر، سی بیرورای هه یه:

۱- «هونهر به وینهی که ره ستهی له زهت» هندی ده لین که نه گهر هونهر چتیکه و واقعیه تی هه یه، نه بی و هها ته فسیر بکری، که بو شادی و له زه تی مروف وجودی هه یه.

۲- «هونهر به ناوی ریگای گه یشتن به واقعیه تی پشتی ته جره به و نه زمون، زوری له فه یله سوفان له هونهر دا هو به کیان دیوه، که به کومه گی نه وه، ده سمان نه گاته شتی، وه به ره مه که ی شتیکه له وزه ی زانست و زانین Scince و نه زمونی (Exprience) مروف به دهره.

۳- هونهر به وینهی به یانی بته و بونی نه زمون» نه م بیرورایه هونهر به شتی ریشه دار، له تار و پوی نه زموندا نه زانی، جا که وایی هونهر نه زمونیکه، که ناگاداران، سهر له نوی شکل و دیمه نی گرتوه.

سهره رای نه مه، هه رکامه له نه زمونه کانی (Exprience) زیبا ناسانه و هونهری نیمه، نه توانی یه ک واتای خو و نه خلاقی (Ethical) بو هه بی و نه مه ش موجه ویزی تره بو قسه کردن له هونهر.

هندی له جوان ناسان بروایان وایه، که نه خلاقی روماننیه کانی "Romantism" له رومان و چریکه کانیدا داوه ته بهر سهرنج، نیستا وزه ی زانستی "Powerofscin" ریگایه کی بو به دی هیانی بزاره و نه غدی "Critic" زیبایی ناسانه کرد و ته وه.

به راستی ههروایه که ریچارد "Richardse" وتویه تی: هونهر وه به حالاتی دهر و نی نیمه شکل و دیمه نه به خشی.

۱ - (موعجه می فله سفی ج ۱ دوکتور جمیل صلیبا)

۲ - (قسه به ک له سهر فله سفی جاستوس با کلیر ته رجهمه ی جه لاله دین نه علم).

وه ئهم حاله تانه له واتاي پرو ته ژين، باوه كو ئهم واتايا نه له نيزامی زانستيدا جيگايان بونه، بهلام بى گومان له نهفسى واقعيه تدا شوبنيان بو ههيه، به مجوره يه ك شوينه وارى هونهرى هوپه كه، بورا كه ياندنى مه عريفهت، وه زور جار ئه مه خوى هوپى مو كاشه فه وده رخته.

ريچارډ ئه لى: كه ئه سپارده ي ره خنه گرانه كه لهم بيرورايه، پشتيوانى بكن و نزم و ئيتزامى پى بيه خشن^۱.

ئهبى بزائين كه جوان و زيبا چتيكه به ناوى شادى گشتى ده خريته بهر چاو ونومايشت ئه درى «رسته يه ك كه باكلير زياتر له «كانت» له سه رى سوره و پيى بو دانه گرى.

ئهبى تى بگه ين له ته واوى دنيا حاسلى يه ك جوانى و زيبايى مو تله فه كه ته نيا به هوپى ته شق و ئه وينيك كه له خودى ئه شيا، داي ئه نى هوپى ئه شيايه، مه له كوتى ترين، جوانى و زيبايى و ئه سلن كاملترينى ئه وه، داگرى رازه، نه ترسيم و حه قيقه تى، بلين كه زيبا نه بى، بيچگه له يه ك كه مه ي مه نتقى له زيهندا "Mind" چتى ترنيه..

جوانى و زيبايى حه قيقه تيكي پته وه، كه جوان و شياوى ئه و ناوه يه و جا هه ر به م به لگه يه هونهر ته جه لى هه ستيكى پاك و خاوينه، كه مروف ئه وانى ئازمون كردوه^۲.

دياره ئه وه ي كه، (لئون توليستوى) به هه ستى پاكى، ناو بردوه، ته عبير له هونهرى روژگارى تازه يه و ئه گه ر فه بولمان بى، كه به ته عبير - ي «هيگل» جوانى خو رسك كه هونهر، به رداشتيكه له وه، داراي كه م و كورپى يه كى زوره^۳.

ته نانه ت ئه گه ر برواشمان وه كو ئه فلاتون و ابى، كه هونهرى واقيعى ده ننگ دانه وه ي گرينگى ئه زه لى ئه شيايه^۴.

ئو ساعه زه مه تى هونهر زياتر ده كرپته وه، باوه كو «ديدرو و كانت لهم بابه ته وه

۱ - (فلاسيفه ي گه وره ئه ندره كرسون ته رجه مه ي كازم عيمادى)

۲ - (هونهر چيه؟ لئون توليستوى ته رجه مه ي كاوده هگان)

۳ - (فلسه فه ي هيگل و.ت. ئيستيس ته رجه مه ي دوكتور عينايه ت)

۴ - (نه قدى ئه ده بى نووى دوكتور محمه د غه نه مى هيلال)

موخاله فەتیان کردووە.

جا ئەگەر بیروراییی وەها ئارمانجی مان لە بابەت هونەرەووە پەیا کرد، ئەو سا ئەزانین کە زیبایی و جەمالی کە مەتلۆبی، عارف و خواناسە، زۆر بەنرخ ترە لەوێ کە هونەرەووە بەدوی کەوتووە.

لەبەر ئەوێ خواناسان بەدوی زیبایی و جوانی مۆتەلەقەووەن و ئەوێش جوانی و زیبایی بەکی دیکە یە کە لەیە ک تەتەلەئە هونەری دا مۆتەسەورنە.

ئەو جوانی یە، هیچ جوړە شکلیک ناگری، وەبەهیچ جوړە جوانیە ک پەسەند ناگری و لەنیو دڵ و دەرونی ئەشیا دا شار دراو تەووە تەنیا لەنیو دەرونی هەندی مۆفدا خو دەنوینی، نە ک لەیە ک تەتەلەئە هونەری دا.

هونەر: هونەری بەرپرس و نەخش و رۆلی ئەو، لەراگە یاندن دا:

هونەری بەرپرس و جسن و رەسەن ئەبی لەسەر چاوەی بەرزی دڵ و دەرونی هەلقۆلی و تافگە و فەوارە بکا و لەریگای ئەندام و حەواس - ی خوێوە بەگاتە جیهانی مەحسوسات، لەواقیعدا هەستی جوانی و زیبایی لە وجودی هونەر مەندەو بەجیتە نیو دنیای دەرووە بە جوانی و خوشیکی خوێ دای پۆشی و بی رازینتەووە جوان جوانی بکا و بی خزینتە ناو دڵ و دەرونی ئەم و ئەو، بە واتایی تر: هونەری واقعی بریەتی یە لەتەجەلی هەست لە قالی مەحسوسدا، چونکا هیچ تاکیک لەبەرە مۆف خالی لە هەست نەبووە و نایش بی، تەنانەت پلە کزبونی ئەو لەبی زەوق ترینی تاکیشدا هە یە، جا کە وایی محالە کەسی بیرو لەش و لاری سالم و ساغ بی و کەچی بی هەست بی.

بەشقم دارای هەستگەلی جیا جیایی، چونکا هەست چتیکە حەتمی و لەزەروریاتی ژیا نی بەشەر و مۆفانی یە، لەبەر ئەمە ئەبی بلین: کەهیچ بیر باوەر و ئەندیشه یە ک لە میژودا نەنوسراو و نە گەشتو تە نیو قولایی کۆر و کۆمەلگا و نایشگا، مەگەر لە گەل هونەر ئاویتە بی و

۱ - (نەقلی ئەدەبی نوێ، دوکتور محەمەد غەنەمی هیلال)

سهر وازکا، سهر او، وهههر شه تاو دا

وهسهر سهوزهی پاک ئال وئه صحاو دا

تا بدا پرتهو، وهسهر، وجودا

ئیمان له ئه سرار، ئه هل شهود دا

سهروه ران، زانایان و هوژانفان و میوانانی بهریز، درود وره حمه تی خواتان له سربیی
ئیمه ده مانه نوی هندی له باره ی بیرو باوه ری حه کیم مهوله وی له بابه ت زانستی که لام و ماورای
ته بیعت و خوړسک بو ئیوه ی بهریزان بدوین^۱:

مهولانا حه کیم مهوله وی مهعدومی له بابه ت ئه وه که وجودی خوا (اظهر اشیا یه، یعنی
الظاهر بذاته والمظهر لغيره) یه و خوایش عهینی وجوده و نیازی به تاریخ نیه، فه رمویه تی:

هونه و شیعر:

۱- زهی نادان که او خورشید تابان بنور شمع جوید در بیابان^۲

میان اهل دل ای دل، خودا را خود آرادان، تو مدلول خدا را

پس آنکه گو خدایی گر نبودی بشو، پس شد، بما کی (رخ) نمودی^۳

۲- له بابه ت روه یه تی خوی گه و ره شدا ده لی:

شیعر:

تَفَضَّلْ بِالْعَجَلِ بِالْكَاسِ سَاقِي ۴ صه فای (مه ی) نماید وَجِهَ باقی

زدیده زنگی ظلمت را زداید دلم تصدیق رؤیت را نماید

در این نشأة با مکانش بگویم در آن نشأه وقوعش رابجویم

حه کیم مهوله وی کورد کیه؟

ناوی سهید عهبدوو ره حیم ناودار به حوسهینی کوری مهلا سه عید له به ره ی ملا یوسف جان

۱- ئه م باسه بو کوئنگره ی ریز دانان و یادی مه و که وی کورد ناماده کراوه که له شاری سه قزا له ۹ تا ۱۹ شیخ زمانانی
۱۳۷۱ ی هه تاوی پیک هاتبوو.

۲- گویا ئه م شیعره ی له شیخی شه بوسته ری وه رگرتوه.

۳- اشاره به آبه کن فیکون، الفوائح یا عقیده ی فارس مه ولوی کورد.

۴- شاهوکیویکی به رزو خوش ناوو هه وایه که له باشوری روژاوی شاری سنه و باگوری روژاوی کرماشاندا یه.